

**Specjalna Strefa Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego
oraz planowane kierunki działań interwencyjnych**

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Wydział Zarządzania Strategicznego

Szczecin, marzec 2017

Spis treści

1. Określenie problemu.....	3
2. Województwo zachodniopomorskie w świetle zapisów krajowych dokumentów strategicznych .	3
3. Wybrane zjawiska i problemy województwa zachodniopomorskiego wymagające podjęcia interwencji.....	7
3.1. Syntetyczne miary rozwoju społeczno-gospodarczego regionów i podregionów w ujęciu makroregionalnym.....	7
3.2. Analiza wewnątrzregionalna uwarunkowań rozwojowych	12
4. Delimitacja obszaru wsparcia.....	23
5. Kierunki interwencji na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia	28
6. Monitorowanie i okresowa ocena adekwatności SSW.....	31
Spis Map	32
Spis Tabel	32
Spis Wykresów.....	32
Suplement	33

1. Określenie problemu

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niejednorodnym poziomem rozwoju społeczno- gospodarczego. Obszary usytuowane wokół aglomeracji szczecińskiej i miasta Koszalin cechuje wyższy poziom rozwoju, a jednocześnie obok nich występują obszary problemowe o relatywnie niższym poziomie rozwoju, w tym o postępującej marginalizacji. Powyższe uwarunkowania rozwojowe województwa wynikają z peryferyjnego usytuowania względem centrum regionu głównych ośrodków wzrostu tj.: Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego oraz obszaru funkcjonalnego Koszalina. Obserwuje się również proces ugruntowania deficytów rozwojowych obszarów problemowych, będących przede wszystkim wynikiem osłabienia bazy ekonomicznej i zaniku miejsc pracy (w szczególności na obszarach wiejskich). Jest to związane między innymi z wciąż nieprzewycięzonymi problemami strukturalnymi spowodowanymi likwidacją Państwowych Gospodarstw Rolnych oraz ograniczonymi endogenicznymi potencjałami rozwojowymi obszarów wiejskich. Powyższe uwarunkowania rozwojowe stanowią przesłankę dla sformułowania koncepcji wskazania na obszarze województwa zachodniopomorskiego tzw. Specjalnej Strefy Włączenia oraz podjęcia w stosunku do wskazanego obszaru odpowiedniej interwencji.

Specjalna Strefa Włączenia po raz pierwszy została wyznaczona w 2014 r.¹ i podlega corocznej aktualizacji.

2. Województwo zachodniopomorskie w świetle zapisów krajowych dokumentów strategicznych

Nakreślony powyżej problem znalazł swoje odzwierciedlenie w krajowych dokumentach strategicznych, określających cele rozwojowe państwa (*Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020, Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*) oraz w *Umowie Partnerstwa* – dokumencie określającym strategię interwencji funduszy unijnych w Polsce w okresie 2014–2020, a także zatwierdzonej 14 lutego 2017 r. uchwałą Rady Ministrów *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR)*, będącej średniookresową strategią rozwoju kraju.

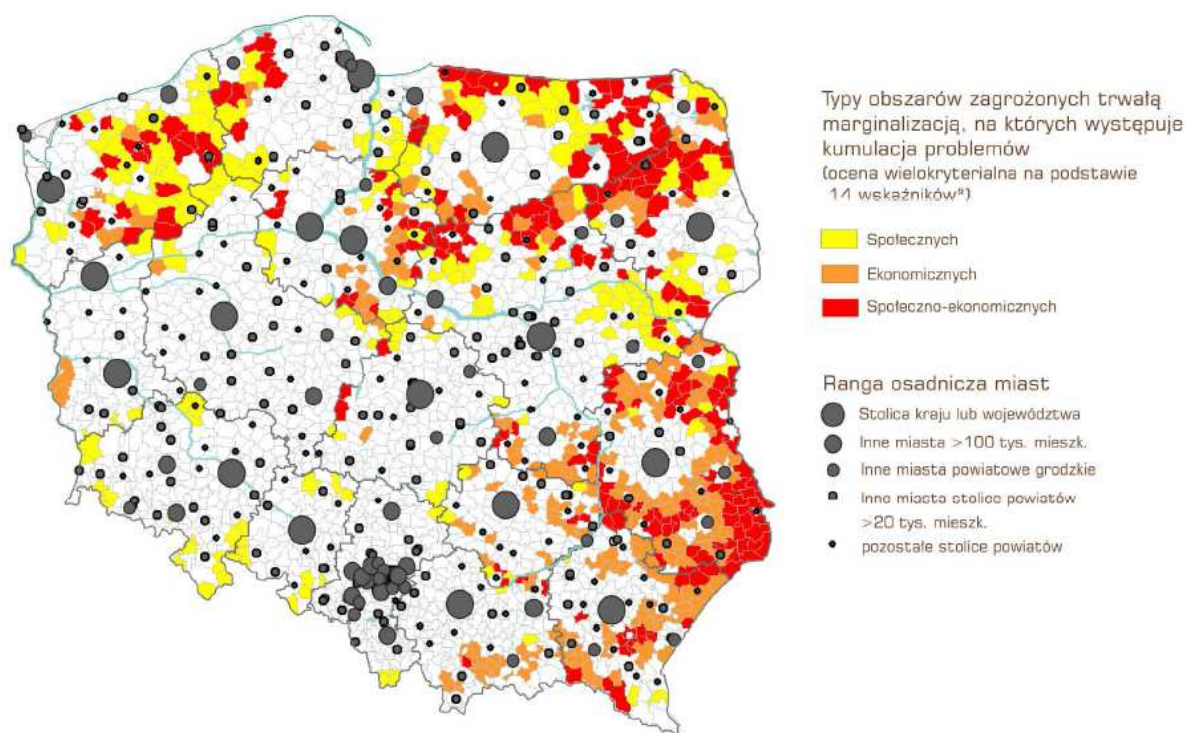
Zapisy *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* wskazują, iż część obszarów wiejskich, mimo zróżnicowanych potencjałów rozwojowych, zależna jest wyłącznie lub głównie od rolnictwa, ponieważ na obszarach tych nie wykształciły się pozarolnicze specjalizacje gospodarcze. Jest to równoznaczne z faktem, że brakuje na tych terenach stabilnych pozarolniczych miejsc pracy. Obszary o przeważającej funkcji rolniczej są silnie zróżnicowane regionalnie. Należą do nich zarówno te, gdzie rolnictwo boryka się z trudnościami o charakterze strukturalnym (np. niekorzystna struktura agrarna i struktura demograficzna), jak również te z wysokowydajnym rolnictwem. W polskiej przestrzeni można wyróżnić ponadto skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast zagrożonych trwałą marginalizacją, na których występuje kumulacja problemów społecznych i ekonomicznych (głównie w pasie północnej i wschodniej części kraju). Problemy te są efektem niekorzystnej struktury powierzchniowej gospodarstw rolnych (spuścizna popegeerowska m.in. w województwach zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim), niskiej wartości nakładów kapitałowych, deficytów instytucjonalnych i finansowych. Obszary te charakteryzuje m.in. głębokie niezrównoważenie między popytem

¹ Na podstawie uchwały nr 653/14 Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 22 kwietnia 2014 r.

a podażą na rynku pracy związane m.in. z nadwyżkami siły roboczej w rolnictwie i niewielką liczbą miejsc pracy poza nim, nasiloną emigracją osób w wieku produkcyjnym oraz ograniczonym dostępem do usług. Pomimo znaczących inwestycji finansowanych w ostatnich latach, głównie ze środków UE, obszary wiejskie dotyka zjawisko postępującej marginalizacji, przejawiającej się niemożnością zaspokojenia podstawowych potrzeb ich mieszkańców w sferze społecznej i ekonomicznej. Niektóre z tych obszarów, postrzegane jako mało atrakcyjne miejsca do mieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej, doświadczają dalszego wyludnienia i kurczenia zasobów.

SOR wskazuje także na regres w rozwoju społeczno-gospodarczym części miast średnich (często mono-funkcyjnych). Obserwuje się osłabienie ich znaczenia społeczno-gospodarczego, a problemy rozwojowe związane są ze spadkiem liczby ludności (zwłaszcza wykształconej, w wieku produkcyjnym), starzeniem się populacji, niedopasowaniem podaży do popytu na rynku pracy, osłabieniem bazy ekonomiczno-budżetowej samorządów oraz z niewystarczającą dostępnością transportową (w tym powiązaniami transportem zbiorowym z innymi miastami i regionami). Są one rozmieszczone w całym kraju, a mnogość problemów społecznych i gospodarczych w miastach średnich osłabia ich funkcje i stabilizującą rolę w policentrycznym systemie osadniczym.

Mapa 1 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

- *1. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym- 60/65+, (2014);
 2. Saldo zameldowań i wymeldowań na pobyt stały na 100 mieszkań (2005-14);
 3. Udział ludności w wieku 13 i więcej lat z wykształceniem wyższym (2011);
 4. Średnie wyniki sprawdzianu w szkołach podstawowych (2010-14);
 5. Udział ludności korzystających z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego (2014);
 6. Najwyższa frekwencja w ogólnopolskich wyborach powszechnych (2005-15)
 7. Syntetyczny wskaźnik dostępności czasowej do ośrodków usługowych różnego rzędu (IGiPZ PAN, 2013);

8. PKB na 1 mieszkańca (w stosunku do średniej krajowej) na poziomie podregionów (2013);
 9. Liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu na 1000 mieszkańców (2014);
 10. Dochody własne budżetu gmin na 1 mieszkańca (2012-14);
 11. Powierzchnia użytkowa mieszkań oddana do użytku na 1 mieszkańca (2010-14);
 12. Liczba bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym (2014);
 13. Wskaźnik towarowej dostępności potencjalowej (IGiPZ PAN, 2014);
 14. Udział terenów zabudowanych i zurbanizowanych (2013);

Źródło: Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., 2016, Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych, IGiPZ PAN, Warszawa.

Źródło: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Na potrzeby zarządzania rozwojem na poziomie krajowym wykorzystano metodologię wyznaczenia obszarów za pomocą 14 wskaźników (Mapa 2). Ze względu na aktualność poszczególnych mierników (1-5 lat opóźnienia danych) delimitacja ta ma charakter orientacyjny, ukazujący bardziej przestrzenną koncentrację problemów, niż precyzyjne określenie obszarów, do których będzie kierowana interwencja publiczna.

Zapisy *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* wskazują, iż na terenie województwa zachodniopomorskiego występuje szczególna w skali kraju kumulacja obszarów charakteryzujących się negatywnymi cechami determinującymi szanse rozwojowe. Znaczną część regionu stanowią obszary o niskim poziomie rozwoju i słabej dostępności do usług. Tereny te są jednocześnie w głównej mierze wiejskimi obszarami funkcjonalnymi wymagającymi wsparcia procesów rozwojowych. Wskazano także, że wschodnią i centralną część województwa cechuje jedna z najgorszych w skali kraju dostępność komunikacyjna (kołowa i kolejowa) zarówno do stolicy kraju, jak i regionu. Niska dostępność przestrzenna do głównych regionalnych i krajowych ośrodków wzrostu i niewystarczająca na tym tle dostępność do podstawowych usług publicznych, jak również niska kondycja społeczna i gospodarcza znacznych obszarów regionu skutkują postępującymi zjawiskami depopulacyjnymi, bezrobociem strukturalnym, niskim poziomem aktywności gospodarczej, inwestycyjnej oraz postępującym wykluczeniem społecznym. Niezbędne staje się zatem podjęcie działań mających na celu poprawę spójności wewnętrznej i terytorialnej województwa oraz stworzenie warunków do rozprzestrzeniania się impulsów rozwojowych generowanych przez skrajnie peryferyjnie rozmieszczone główne ośrodki miejskie regionu – Szczecin i Koszalin. Kluczowym jest również stworzenie warunków do wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, stanowiących 93,8% powierzchni województwa².

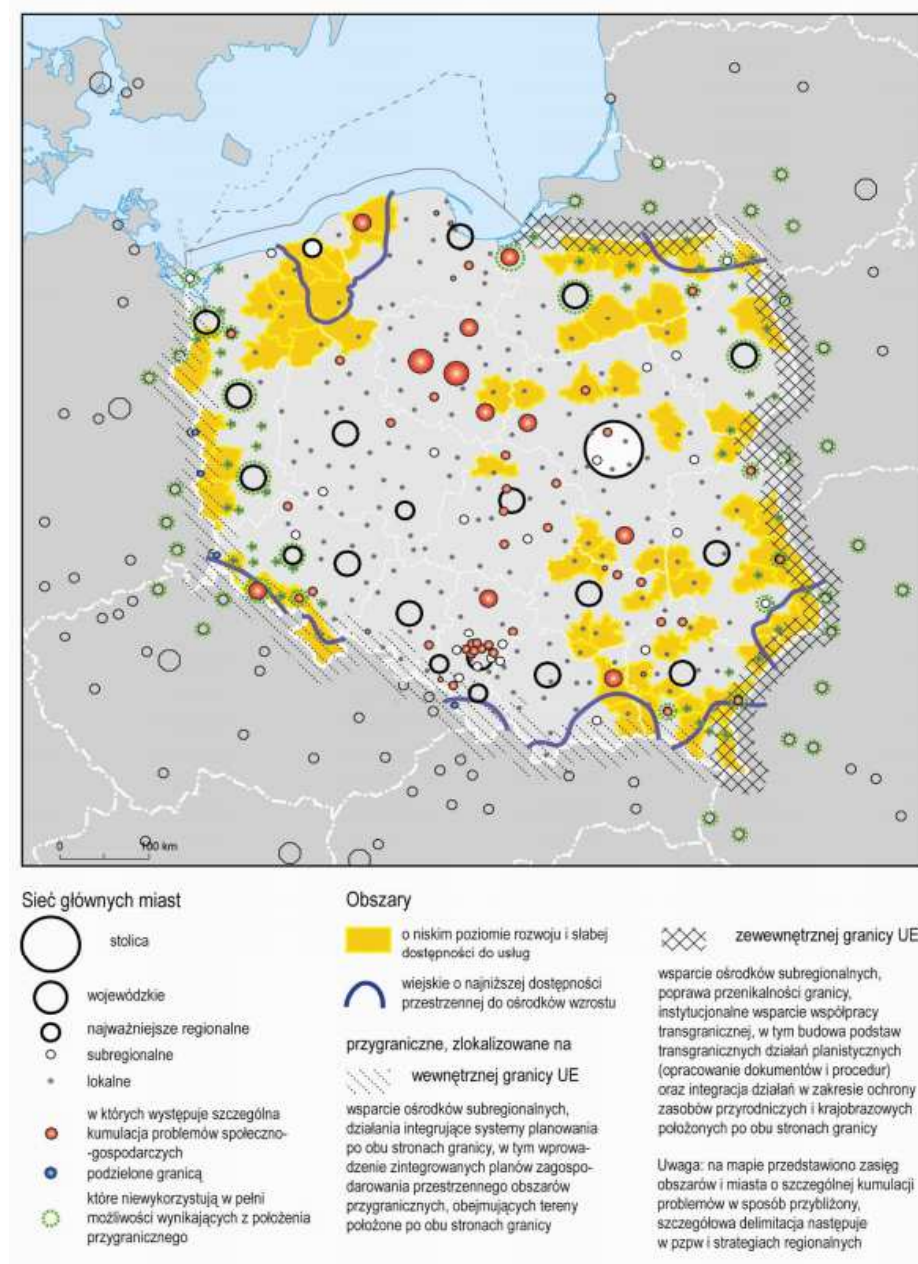
Zgodnie z założeniami *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020* interwencja publiczna będzie prowadzona w wybranych obszarach geograficznych i ukierunkowana tematycznie. Zakłada się realizację interwencji w ramach następujących celów:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów (konkurencyjność).
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych (spójność).
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie (sprawność).

Istotne jest podejmowanie działań zmierzających do wykorzystania mocnych stron i najważniejszych potencjałów poszczególnych obszarów cechujących się największą zdolnością do kreowania wzrostu gospodarczego, przy jednoczesnym przełamywaniu barier rozwojowych na terytoriach o największym i trwałym nawarstwieniu niekorzystnych zjawisk w zakresie gospodarczym, społecznym, infrastrukturalno-środowiskowym oraz instytucjonalnym. Dodatkowo konieczne jest promowanie spójności wymiaru przestrzennego poprzez ponadlokalne przewyższanie trudności rozwojowych skoncentrowanych terytorialnie, przy jednoczesnym wzmacnianiu wymiaru strategicznego polityki regionalnej, zapewnieniu odpowiednich mechanizmów koordynacji i kooperacji oraz tworzeniu sieci współpracy między podmiotami zaangażowanymi w realizację polityki regionalnej. W szczególności cel 2. KSRR adresowany jest do obszarów o najniższych w skali kraju wskaźnikach gospodarczych, społecznych oraz wyposażeniu infrastrukturalnym i obejmuje działania, które przyczyniają się do przyspieszenia procesów restrukturyzacyjnych i poprawy dostępu do podstawowych dóbr i usług publicznych.

² obszary wiejskie obejmują gminy wiejskie i część wiejską gmin miejsko – wiejskich; źródło: BDL GUS.

Mapa 2 Zobrazowanie szczególnego nasilenia typów obszarów wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji według KPZK 2030

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.*

Wobec znacznego zróżnicowania wewnątrzregionalnego województwa zachodniopomorskiego zaplanowanie interwencji w sposób warunkujący uruchomienie i wykorzystanie wewnętrznych zasobów oraz zainicjowanie procesów rozwojowych wymaga wyznaczenia obszarów charakteryzujących się niższą spójnością w wymiarze społecznym, gospodarczym i infrastrukturalnym oraz zidentyfikowania ich specyficznych problemów – obszarów określanych jako Specjalna Strefa Włączenia.

3. Wybrane zjawiska i problemy województwa zachodniopomorskiego wymagające podjęcia interwencji

Sygnalizowane w omawianych wyżej dokumentach krajowych problemy i negatywne zjawiska bezpośrednio przekładają się na niższe w stosunku do innych regionów tempo rozwoju województwa zachodniopomorskiego, a na niektórych obszarach województwa – utratę potencjału rozwojowego, co bezpośrednio przyczynia się do pogłębiania dysproporcji wewnątrzregionalnych. Ten stan jest nadzwyczaj widoczny przez pryzmat analizy wartości reprezentatywnych mierników poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego oraz wybranych wskaźników opartych na danych statystycznych.

3.1. Syntetyczne miary rozwoju społeczno-gospodarczego regionów i podregionów w ujęciu makroregionalnym

Produkt Krajowy Brutto w województwie zachodniopomorskim i jego podregionach

Tabela 1 PKB per capita w latach 2003-2014 w podregionach województwa zachodniopomorskiego (Polska =100%).

Jednostka terytorialna	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zachodniopomorskie	92,4	90,2	90,7	90,0	88,7	89,6	86,7	85,4	83,9	83,8	83,3	83,8
podregion koszaliński	88,6	88,5	87,8	89,8	85,0	87,9	86,3	85,9	81,8	81,6	81,9	81,4
podregion szczecińsko - pyrzycki	65,7	65,9	65,1	64,7	65,0	63,3	61,8	60,8	60,4	59,9	60,1	60,6
podregion m. Szczecin	133,3	125,7	129,9	129,3	125,6	126,5	122,9	119,6	118,5	117,9	117,1	118,4
podregion szczeciński	84,4	83,3	82,9	79,8	81,8	83,6	79,3	78,9	77,8	78,6	77,1	77,7

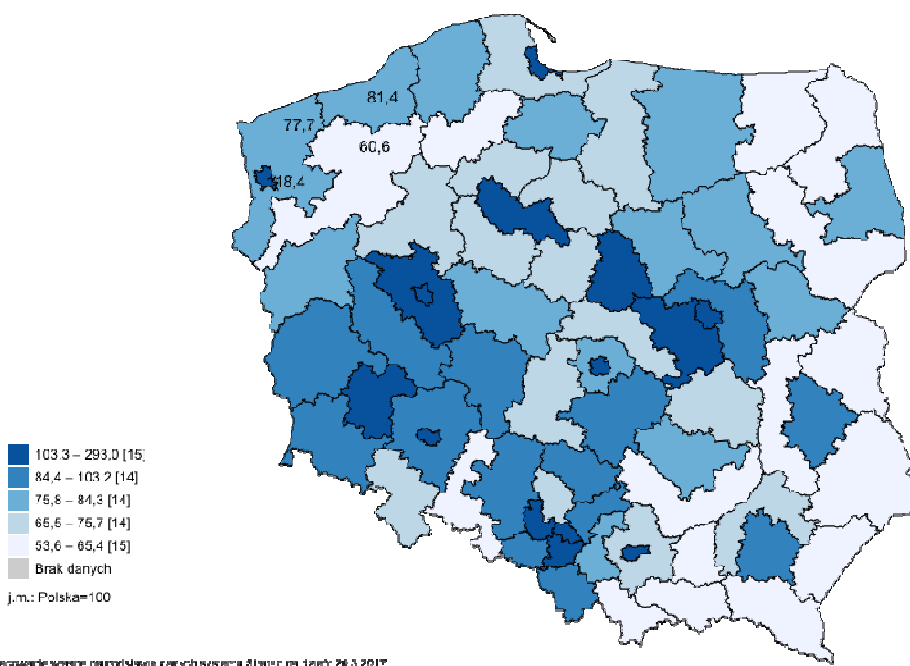
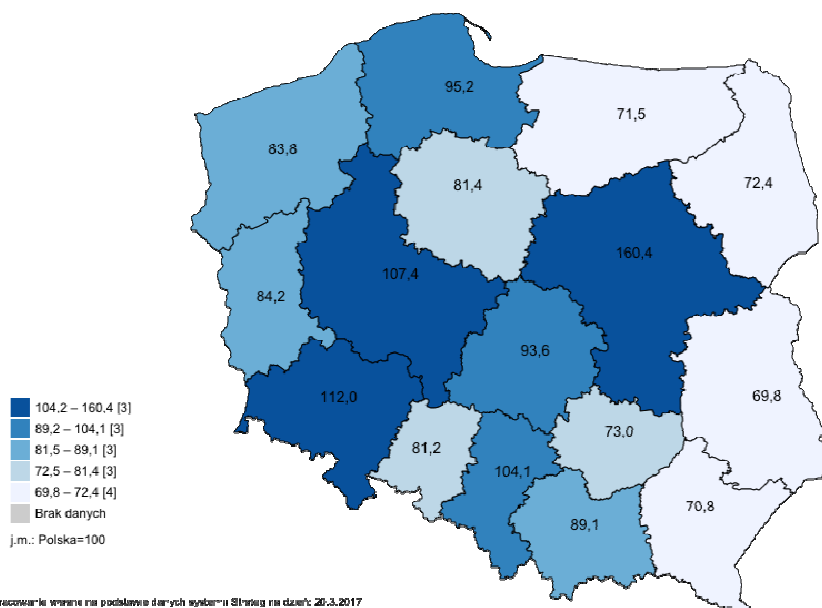
Źródło: System Strateg GUS.

Występowanie czynników ograniczających wzrost jak i niewykorzystane potencjały powodują, iż województwo należy do mniej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej (w stosunku do średniej UE wartość PKB per capita w województwie w 2014 roku wynosiła 57%³), jak również wypada przeciętnie pod względem wskaźników rozwoju gospodarczego w Polsce. W ciągu ostatnich lat, pomimo systematycznego wzrostu wartości PKB na 1 mieszkańca w regionie, dystans pomiędzy poziomem tego wskaźnika w Zachodniopomorskim i w kraju wyraźnie się pogłębiał: w 2000 roku wskaźnik w województwie był na poziomie średniej krajowej (100,3%), w 2015⁴ roku ukształtował się na poziomie 83,8%. Należy dodać, że w żadnym innym regionie kraju nie zanotowano tak wysokiego spadku tego wskaźnika w ciągu ostatnich 10 lat.

³ Wartość PKB na 1 mieszkańca województwa obliczana wg Parytetu Siły Nabywczej (PPP) w relacji do średniej dla Unii Europejskiej ustalonej jako równa 100 (UE28 = 100); źródło: System Strateg GUS.

⁴ Wstępne szacunki PKB wg województw w 2015r. (GUS Notatka informacyjna 30.12.2016)

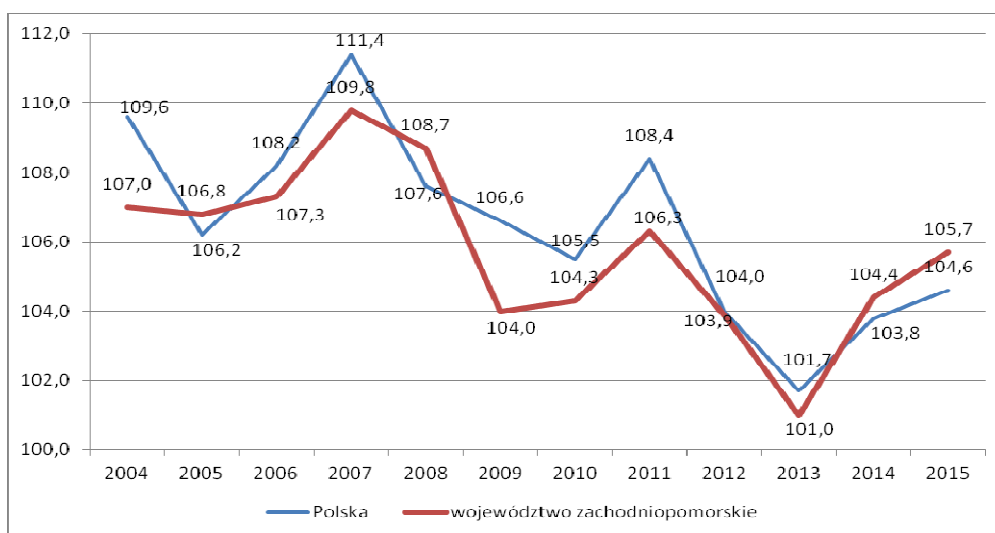
Mapa 3 PKB per capita w 2014 roku w polskich województwach i podregionach (Polska =100%)⁵.

⁵ Na dzień sporządzenia niniejszego dokumentu w statystyce publicznej dane odnoszące się do PKB na poziomie podregionów dostępne są tylko do roku 2014.

W kolejnych latach dynamika PKB w cenach stałych w województwie kształtowała się na poziomie poniżej średniej dla kraju (wykres 1). W 2007 roku osiągnęła najniższy wynik wśród wszystkich województw, z kolei w 2009 roku, gdy w wielu regionach Polski obserwowano spowolnienie gospodarcze, dynamika PKB osiągnęła wartość wyższą niż średnia dla Polski. W 2011 roku w Zachodniopomorskim ponownie odnotowano prawie najniższą dynamikę wśród województw (niższą dynamikę miało tylko świętokrzyskie). W kolejnych latach średnie tempo wzrostu PKB w Zachodniopomorskim wyraźnie spadło, plasując Zachodniopomorskie w grupie województw o najniższej wartości dynamiki. Analizując dane dotyczące dynamiki PKB oraz PKB na mieszkańca, warto dostrzec, iż region okazał się mniej wrażliwy na kryzys gospodarczy. Z drugiej strony, gospodarka regionalna reagowała w sposób umiarkowany na okres koniunktury w jej otoczeniu w latach 2006 – 2008. W województwie notowano wówczas bardzo niskie przyrosty PKB, co może z kolei wynikać z niewykorzystania potencjałów rozwojowych w regionie i niedostatecznej innowacyjności gospodarki województwa.

Wykres 1 Dynamika produktu krajowego brutto ogółem (rok poprzedni=100) w latach 2004 – 2015 dla Polski i województwa zachodniopomorskiego [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS; Wstępne szacunki PKB wg województw w 2015r. (GUS)

Województwo zachodniopomorskie składa się z 4 podregionów (NUTS3): koszalińskiego, szczecinecko-pyrzyckiego, szczecińskiego i miasta Szczecina⁶. Pod względem poziomu PKB⁷, najlepiej wypada podregion miasto Szczecin – stolica regionu (33,5% udziału w PKB województwa

⁶ Od 1 stycznia 2015 r. zmieniły się granice podregionów wyznaczonych w ramach prowadzenia statystyki publicznej (NTS/NUTS), realizowanej przez Główny Urząd Statystyczny. Wprowadzony został nowy podział województwa zachodniopomorskiego na jednostki poziomu NUTS 3 (podregiony). Zmiany polegają na:

- zastąpieniu podregionu stargardzkiego podregionem szczecinecko-pyrzyckim, obejmującym powiaty: drawski, szczecinecki, świdwiński i wałecki (wchodzące dotychczas w skład podregionu koszalińskiego) oraz powiaty: choszczeński, łobeski, myśliborski i pyrzycki (wchodzące dotychczas w skład podregionu stargardzkiego);
- rozszerzeniu zasięgu terytorialnego podregionu szczecińskiego o powiaty gryficki i stargardzki (dotychczas wchodzące w skład podregionu stargardzkiego);
- ograniczeniu zasięgu terytorialnego podregionu koszalińskiego do powiatów: białogardzkiego, kołobrzесьkiego, koszalińskiego, sławieńskiego i miasta Koszalin.

⁷ Źródło: System Strateg GUS. Ostatnie dostępne dane o PKB w podziale na podregiony dotyczą roku 2014.

w 2014 roku; wzrost w stosunku do 2013 roku o 0,1pp) i podregion szczeciński (27,7%; wzrost w stosunku do 2013 roku o 0,1pp). Z kolei w podregionie koszalińskim, obejmującym miasto Koszalin, udział w PKB województwa w 2014 roku wynosił 20,4% (spadek w stosunku do 2013 roku o 0,3pp). Najniższe wartości wskaźnika PKB w województwie odnotowywane są nieprzerwanie w latach 2000 – 2014 w podregionie szczecinecko-pyrzyckim (2013 r. – 18,3% PKB województwa).

Przeliczając PKB na mieszkańca i odnosząc wskaźnik do średniej dla kraju, można także zauważyć, iż miasto Szczecin, mimo, iż zachowuje pozycję lidera wśród podregionów w województwie, wydaje się nie wypełniać w pełni funkcji inicjatora rozwoju społeczno-gospodarczego – dystans pomiędzy miastem Szczecin a innymi podregionami na przestrzeni lat wyraźnie się zmniejszył. Powiększa się dystans rozwojowy pomiędzy miastem Szczecin a Polską, o czym świadczy spadek wskaźnika PKB per capita w stosunku do średniego w kraju z poziomu 153,3% do 118,4% w latach 2003–2014 (choć w 2014 roku zanotowano wzrost wskaźnika w stosunku do roku 2013 o 1,3pp). Co więcej, analizując wzrost wartości PKB na 1 mieszkańca w kolejnych latach, można zauważyć, że Szczecin nie tylko nie wyróżnia się w znaczący sposób na tle pozostałych podregionów, ale wręcz odnotowywał na przestrzeni lat 2003-2014 najniższą jego dynamikę (Polska – 201,8%, województwo zachodniopomorskie – 183,1%, podregion koszaliński – 185,5%, podregion szczecinecko-pyrzycki – 186,1%, podregion szczeciński – 185,9% i miasto Szczecin – 179,2%)⁸, co bezpośrednio związane było z zaistnieniem zdarzeń mających negatywny wpływ na wzrost gospodarczy. Jednym z nich był dwukrotny (2003, 2009) upadek przemysłu stoczniowego w Szczecinie, co również znalazło odbicie w danych na poziomie regionu.

Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (LHDI – Local Human Development Index)⁹

Dopełnieniem danych dotyczących PKB odzwierciedlających kondycję gospodarczą i potencjał rozwojowy na poziomie województwa i podregionów jest Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (LHDI – Local Human Development Index), służący do oceny i porównania poziomu rozwoju społecznego województw i powiatów. Metodologia LHDI koncentruje się na trzech istotnych elementach: długości życia (zdrowie), wiedzy (edukacja) oraz poziomie zamożności (dochody).

W kolejnych badanych latach (2007 – 2010) wartości wskaźnika zachowują się wyjątkowo stabilnie w odniesieniu do województw zajmujących czołowe lokaty w rankingu. Z kolei województwo zachodniopomorskie odnotowało w tym okresie największy spadek wśród województw (z lokaty 8. na 11.), plasując się nawet za dwoma województwami Polski Wschodniej (podkarpackim i podlaskim) oraz sąsiadującym województwem lubuskim. Niestety brak nowszych badań ONZ nie pozwala stwierdzić czy trend spadkowy został obecnie zahamowany.

⁸ Relacja PKB 2014/2003 na 1 mieszkańca (w cenach bieżących), źródło: System Strateg GUS.

⁹ Metodologia oraz wyliczone wartości wskaźnika w ujęciu historycznym dla powiatów i województw zostały opracowane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego i przedstawione w raporcie: United Nations Development Program, Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny, Warszawa 2012. Od 1990 roku Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (United Nations Development Programme - UNDP) opracowuje globalne raporty oraz inspirowanie powstawanie narodowych raportów o rozwoju społecznym. W Polsce powstały: Raport o Rozwoju Społecznym - Polska 2001: Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego; Raport o Rozwoju Społecznym - Polska 2000: Rozwój obszarów wiejskich; Raport o Rozwoju Społecznym - Polska 1999: Ku godnej i aktywnej starości; Raport o Rozwoju Społecznym - Polska 1998: Dostęp do edukacji; Raport o Rozwoju Społecznym - Polska 1997: Zmieniająca się rola państwa; Raport o Rozwoju Społecznym - Polska 1996: Habitat a rozwój społeczny; Raport o Rozwoju Społecznym - Polska 1995.

Tabela 2 Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (LHDI) w województwach.

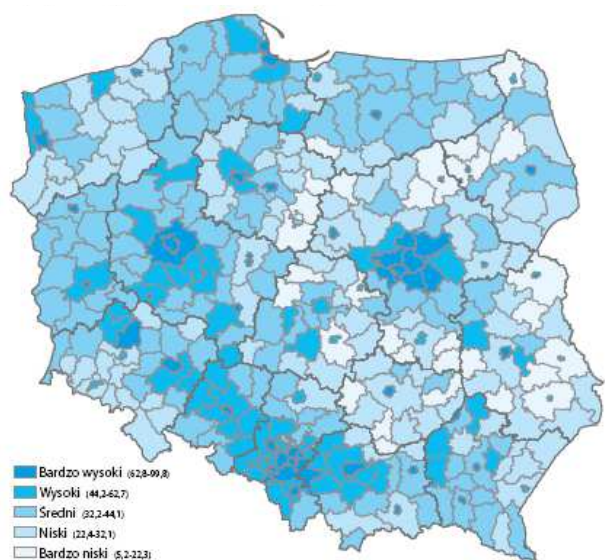
Województwo	Pozycja wg LHDI				Wartość LHDI w 2010 roku*
	2010	2009	2008	2007	
Mazowieckie	1	1	1	1	60,21
Małopolskie	2	2	2	2	51,93
Pomorskie	3	3	3	3	51,14
Wielkopolskie	4	4	4	4	50,22
Śląskie	5	5	5	5	49,54
Opolskie	6	6	6	6	46,95
Dolnośląskie	7	7	7	7	46,34
Podlaskie	8	8	8	9	44,40
Lubuskie	9	10	11	11	44,36
Podkarpackie	10	11	10	10	43,77
Zachodniopomorskie	11	9	9	8	42,89
Warmińsko-mazurskie	12	13	12	12	42,33
Kujawsko-pomorskie	13	12	13	13	41,22
Lubelskie	14	14	16	15	39,55
Łódzkie	15	16	15	16	39,28
Świętokrzyskie	16	15	14	14	36,78

*wskaźnik LHDI przyjmuje wartość 1 – 100 punktów.

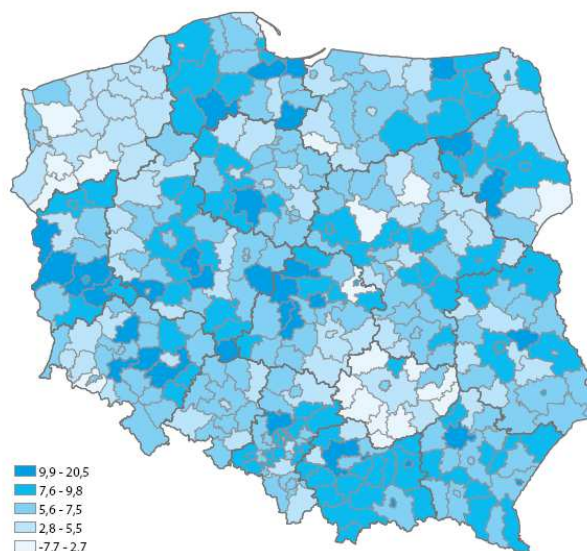
Źródło: United Nations Development Program, Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny, Warszawa 2012.

Pogarszanie się wartości wskaźnika LHDI w województwie widoczne jest także na poziomie powiatów, z których żaden nie może mówić o trwałej tendencji wzrostowej. Najlepszą pozycję w regionie odnotował Koszalin (mimo znacznego spadku z 26. na 35. miejsce w 2010 r.), zdecydowanie gorzej wypada miasto Szczecin (spadek z 34. na 47. miejsce w latach 2007–2010). Oprócz nich, tylko miasto Świnoujście (93. miejsce) oraz powiaty policki (56. miejsce) i kołobrzeski (121. miejsce) znajdują się w górnej połowie rankingu polskich powiatów. Pozostałe powiaty przeważnie plasują się poniżej 200. pozycji (na 379 ocenianych powiatów), przy czym najslabiej wypadł choszczeńskie (330. miejsce, najmocniejsza tendencja spadkowa – z 240. lokaty w 2007 roku), powiat łobeski (328. miejsce) i myśliborski (325. miejsce).

Mapa 4 Wartość Lokalnego Wskaźnika Rozwoju Społecznego (LHDI) w powiatach według danych na koniec 2010 r. (wskaźnik przyjmuje wartość 1 – 100).

Mapa 5 Zmiana absolutna wartości Lokalnego Wskaźnika Rozwoju Społecznego (LHDI) w latach 2007–2010 w powiatach (w punktach).

Źródło: United Nations Development Program, Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny, Warszawa 2012.

3.2. Analiza wewnątrzregionalna uwarunkowań rozwojowych

Założenia metodologiczne analizy poszczególnych obszarów rozwoju społeczno-gospodarczego województwa zachodniopomorskiego

Ramy tematyczne, wokół których nastąpiła analiza zróżnicowania wewnątrzregionalnego województwa zachodniopomorskiego prowadząca do identyfikacji Specjalnej Strefy Włączenia, zostały wskazane na podstawie materiałów diagnostyczno-analitycznych, jakie przygotowano w trakcie tworzenia Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Programów Strategicznych oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014–2020. Na tej podstawie wytypowano sześć głównych obszarów tematycznych, w których deficyty stanowią istotne bariery dla inicjowania i dynamizowania procesów rozwojowych:

- demografia,
- infrastruktura techniczna,
- dostępność do usług publicznych,
- potencjał gospodarczy,
- problemy popegeerowskie,
- ubóstwo.

Przed podjęciem właściwych prac analitycznych dokonano weryfikacji danych statystycznych pod kątem ich jakości i dostępności oraz funkcjonalnej spójności systemu wskaźników w ramach poszczególnych obszarów tematycznych (problemowych). O ostatecznym doborze wskaźników zdecydowały następujące przesłanki:

- jednoznaczna interpretacja wskaźnika w kontekście obszaru tematycznego, w ramach którego jest wykorzystywany; ponadto, o ile było to możliwe, kierowano się zasadą, że ze względu na charakter analizy wskaźnik powinien wymiarować głównie zjawiska niekorzystne;
- względny charakter wskaźnika, jako warunek konieczny zachowania możliwości porównywania pomiędzy gminami;
- poziom dostępności danych dla gmin (NTS 5).

W celu zagregowania syntetycznych miar poszczególnych obszarów¹⁰ dokonano charakteryzacji wskaźników i mierników cząstkowych, która rozgraniczała je na stymulanty obrazujące pozytywne zjawiska na danym terenie oraz destymulanty, ukazujące rozkład zjawisk negatywnych. Dokonana charakterystyka była punktem wyjściowym dla procesu ich normalizacji, który wymagał znajomości wartości ekstremalnych (minimum i maksimum) poszczególnych cech. Proces normalizacji zastosowano w celu:

- sprowadzenia wartości poszczególnych wskaźników do wzajemnej porównywalności, co oznacza w praktyce ujednoczenie różnorodnych jednostek miary poszczególnych wskaźników oraz ujednoczenie rzędów wielkości wskaźników,
- ujednoczenia charakteru zmiennych (przekształcenia wszystkich zmiennych do postaci stymulant),
- sprowadzenia ujemnych wartości poszczególnych wskaźników do wartości dodatnich,
- zastąpienia zróżnicowanych zakresów zmienności wskaźników zakresem ujednoczonym (tu: przedziałem [0, 1]),

W przypadku cech o charakterze stymulant zastosowano przekształcenie według wzoru:

$$Z_{i,j}^t = \frac{x_{ij}^t - \min\{x_{ij}^t\}}{\max\{x_{ij}^t\} - \min\{x_{ij}^t\}}$$

a w przypadku cech o charakterze destymulant – według wzoru:

$$Z_{i,j}^t = \frac{\max\{x_{ij}^t\} - x_{ij}^t}{\max\{x_{ij}^t\} - \min\{x_{ij}^t\}}$$

gdzie:

x_{ij}^t – wartość j-tego wskaźnika diagnostycznego ($j = 1, \dots, n$; n – liczba wskaźników),

dla i-tej jst ($i = 1, \dots, 114$) w okresie t ,

$\min\{x_{ij}^t\}$ – minimalna wartość j-tego wskaźnika w jst w okresie t ,

$\max\{x_{ij}^t\}$ – maksymalna wartość j-tego wskaźnika w jst w okresie t .

W wyniku normalizacji otrzymano wskaźniki Z_{ij}^t , które przyjmują wartości z przedziału [0,1], przy czym wartość 1 otrzymuje gmina, dla której cecha przyjmuje wartość maksymalną, natomiast

¹⁰ Za wyjątkiem problematyki obszarów popegeerowskich; w tym przypadku przeniesiono wprost wnioski i aparaturę badawczą z badania Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS.

wartość 0 – gmina, dla której cecha przyjmuje wartość minimalną. Następnie, w przypadku obszarów tematycznych, którym przyporządkowano kilka cech, wyliczono wartość miernika syntetycznego metodą średniej arytmetycznej. Wartość maksymalna oznacza sytuację najkorzystniejszą z punktu widzenia jakości danego miernika, natomiast wartość minimalna – sytuację najmniej korzystną. Tym samym im niższą wartość przybiera miernik dla gminy, tym charakteryzuje się ona większym deficytem lub skalą problemu względem pozostałych gmin w danym obszarze tematycznym.

Demografia

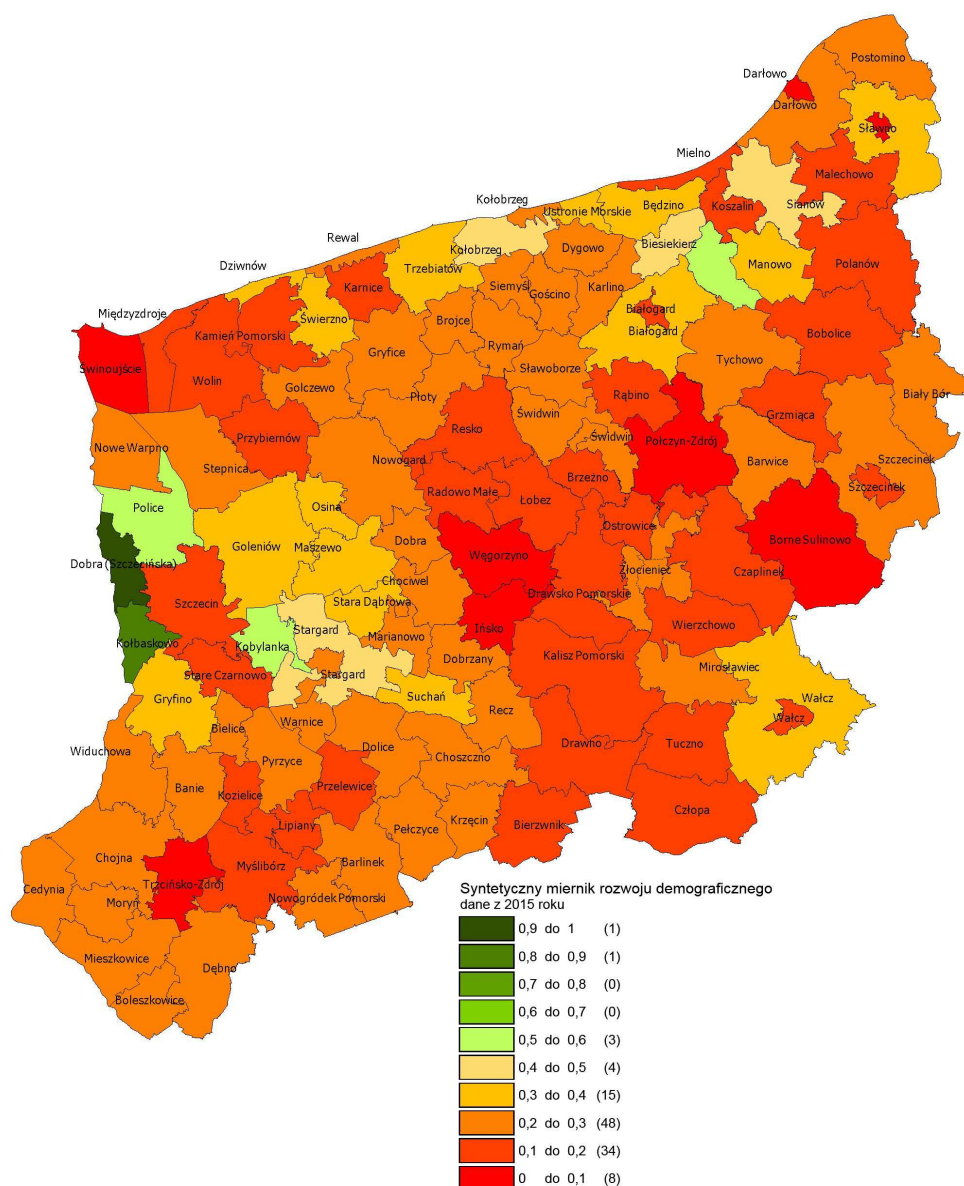
Zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa mogą mieć daleko idące konsekwencje i generować bariery w zakresie rozwoju regionu oraz regionalnej polityki społecznej. Utrwalanie się stanu starzejącego się społeczeństwa oraz spadek urodzeń spowoduje znaczne obciążenia budżetu gmin, a w konsekwencji konieczność zwiększania wydatków na rzecz osób starszych. Taki stan rzeczy może spowodować także zmiany w infrastrukturze instytucji funkcjonujących w sferze społecznej i wymusić na przykład likwidowanie niektórych instytucji i placówek oświatowych, przedszkoli czy szkół, w związku ze zmniejszoną liczbą dzieci, na rzecz tworzenia instytucji nastawionych na obsługę osób starszych. Obok struktury demograficznej o potencjale obszaru decyduje wielkość populacji oraz zjawiska związane ze zmianą tej wielkości (migracje i przyrost naturalny).

Do oceny zjawisk demograficznych i wyznaczenia miernika syntetycznego przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2015 r.):

- saldo migracji (osoby) na 1 000 ludności,
- przyrost naturalny na 1 000 ludności,
- dynamika liczby ludności 2015/2005,
- udział ludności w wieku produkcyjnym w liczbie ludności ogółem,
- udział ludności w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem,
- ludność na 1 km² (gęstość zaludnienia).

Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,24, co oznacza że 50% gmin województwa osiąga mniejszą wartość. Rozkład przestrzenny wartości syntetycznego miernika wskazuje na pewną koncentrację niekorzystnych zjawisk w części centralnej i południowej regionu (obszary o charakterze wiejskim) oraz w miastach, aczkolwiek w obydwu typach obszarów odmienne czynniki demograficzne decydują o tak niskich wartościach miernika. Obszary o charakterze wiejskim, to tereny o relatywnie mniejszej liczbie ludności, ograniczonym dostępie do usług publicznych i dostępności transportowej, co m.in. wywołuje ponadprzeciętne zjawiska migracyjne w kierunku większych ośrodków miejskich.

Mapa 6 Syntetyczny miernik rozwoju demograficznego

Infrastruktura techniczna

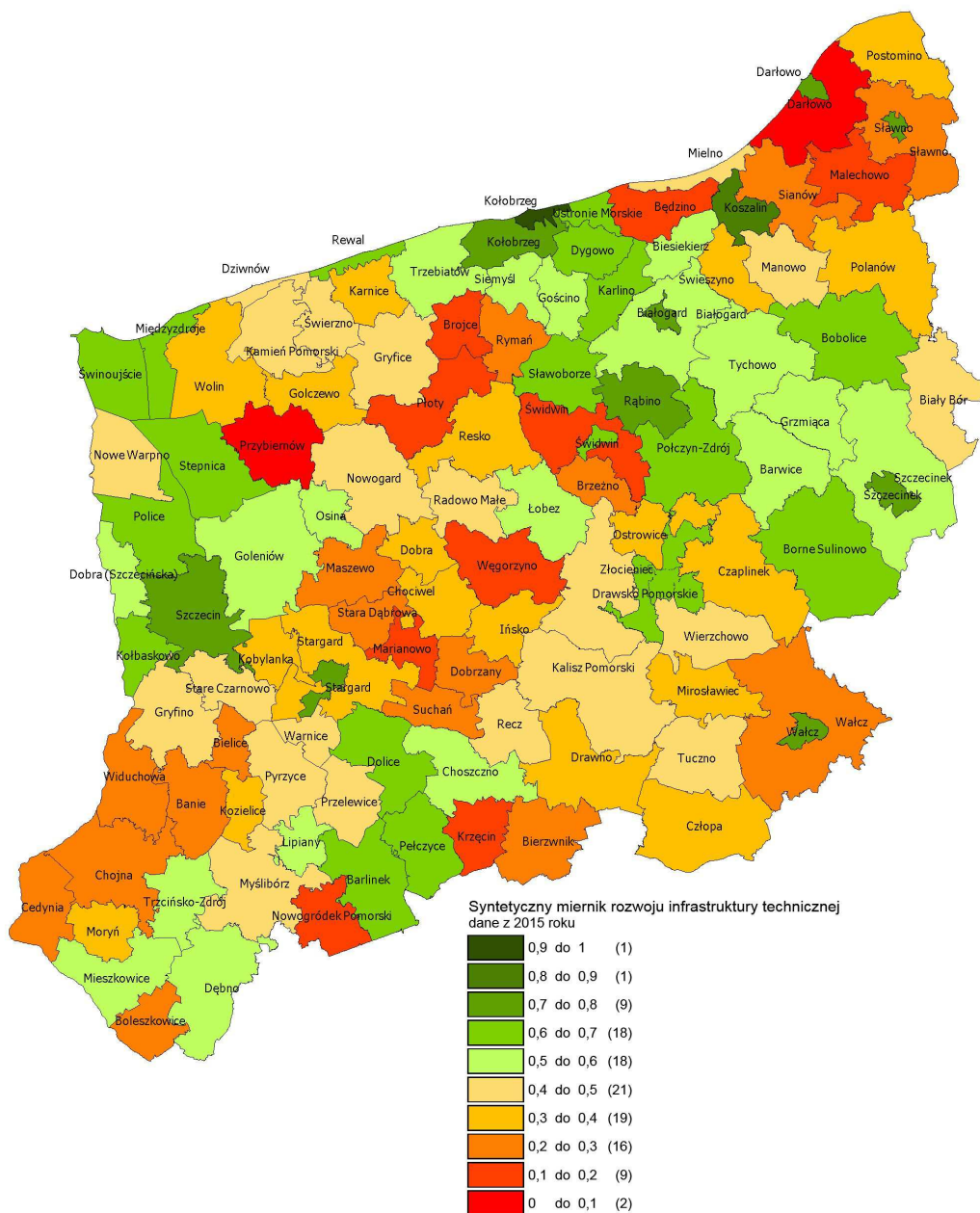
Stopień wyposażenia regionu w podstawową infrastrukturę techniczną związaną z szeroko rozumianymi usługami komunalnymi jest ważnym czynnikiem determinującym jakość życia mieszkańców i rozwój społeczno-gospodarczy. W niniejszej analizie do opisu infrastruktury technicznej wykorzystano podstawowe informacje zawarte w statystyce publicznej dotyczące urządzeń oraz usług komunalnych w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej oraz gospodarki odpadami.

Do oceny aspektów infrastruktury technicznej i wyznaczenia miernika syntetycznego przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2015 r.):

- udział korzystających z instalacji wodociągowej w liczbie ludności ogółem,
- udział korzystających z instalacji kanalizacyjnej w liczbie ludności ogółem,

- zmieszane odpady zebrane w ciągu roku z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca,
- odsetek ludności korzystającej z przemysłowych i komunalnych oczyszczalni ścieków,
- sieć rozdzielcza wodociągowa na 100 km².

Mapa 7 Syntetyczny miernik rozwoju infrastruktury technicznej

Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,46. Rozkład przestrzenny wartości syntetycznego miernika wskazuje na relatywne deficyty infrastruktury technicznej we wschodniej części pasa nadmorskiego oraz w części centralnej regionu. To obszary o charakterze wiejskim, a w konsekwencji o mniejszej gęstości zaludnienia, co wpływa negatywnie na poziom nasycenia infrastrukturą techniczną.

Dostępność do usług publicznych

Jednym z głównych determinant jakości życia na danym terytorium jest dostępność do usług publicznych, związanych z codziennym funkcjonowaniem społeczności lokalnych. Zaliczyć do nich można dostępność do podstawowej opieki lekarskiej, możliwość korzystania z infrastruktury przedszkolnej, jakość nauczania, gęstość placówek bibliotecznych, nasycenie podmiotami prowadzącymi działalność w zakresie kultury, rozrywki i rekreacji. Obok dostępu do podstawowych usług publicznych istotne znaczenie na również dostęp do usług wyższego rzędu (np. wyspecjalizowanych usług medycznych, szkolnictwa wyższego i nauki, kultury i sztuki, doradztwa prawnego i finansowego) świadczonych w większych ośrodkach miejskich – miarą dostępu do tej kategorii usług jest dostępność transportowa (kołowa) do ośrodków regionalnych, tj. Szczecina i Koszalina.

Do oceny dostępności do podstawowych usług publicznych i wyznaczenia miernika syntetycznego przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2015 r.):

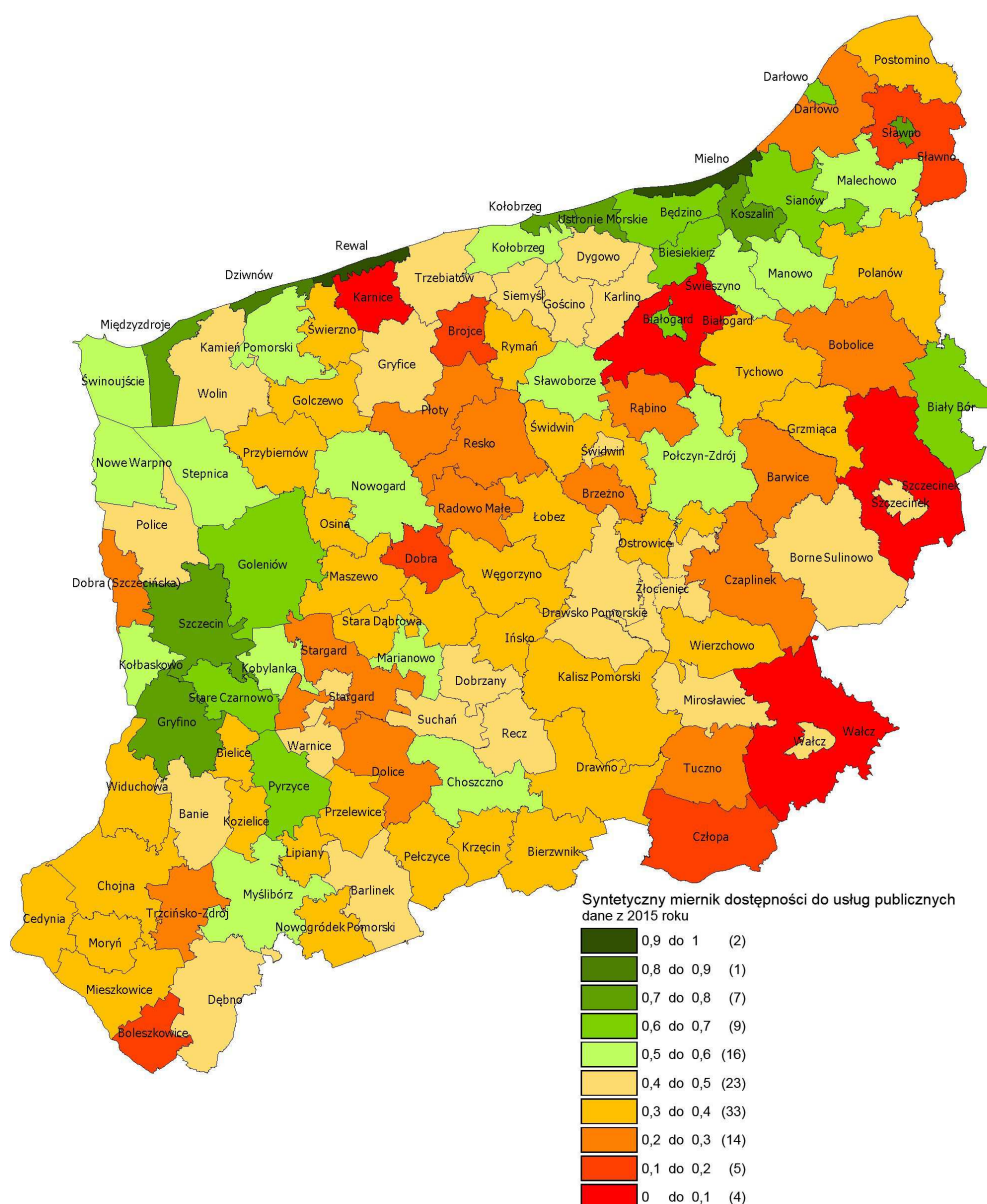
- odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym dzieci w wieku 3 – 5 lat,
- średni wynik egzaminu gimnazjalnego (w tym angielski na poziomie podstawowym) (dane za w 2016 r.)¹¹,
- liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną,
- liczba porad lekarskich na 1 000 mieszkańców,
- liczba podmiotów gospodarczych Sekcji R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją) na 1 000 mieszkańców,
- dostępność transportowa (kołowa) do miasta regionalnego¹².

Rozkład przestrzenny wartości syntetycznego miernika wskazuje, iż najlepsza dostępność do usług publicznych koncentruje się wokół dużych miast w regionie. Koncentracja zaś niekorzystnych zjawisk (w postaci zwartego obszaru deficytowego) ma miejsce w południowo-wschodniej części regionu. Rozkład w województwie pokrywa się z diagnozą dostępności do usług publicznych zawartą w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,40.

¹¹ Wskaźnik zastąpił monitorowany w pierwszych dwóch edycjach SSW (2014, 2015) wskaźnik *uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów*, który od 2013 r. monitorowany przez statystykę publiczną do 2013 r.

¹² Metodologia liczenia wskaźnika *dostępności transportowej (kołowej) do miasta regionalnego* i standaryzacja zmiennych przygotowana przez Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, kwiecień 2014 r.

Mapa 8 Syntetyczny miernik dostępności do usług publicznych

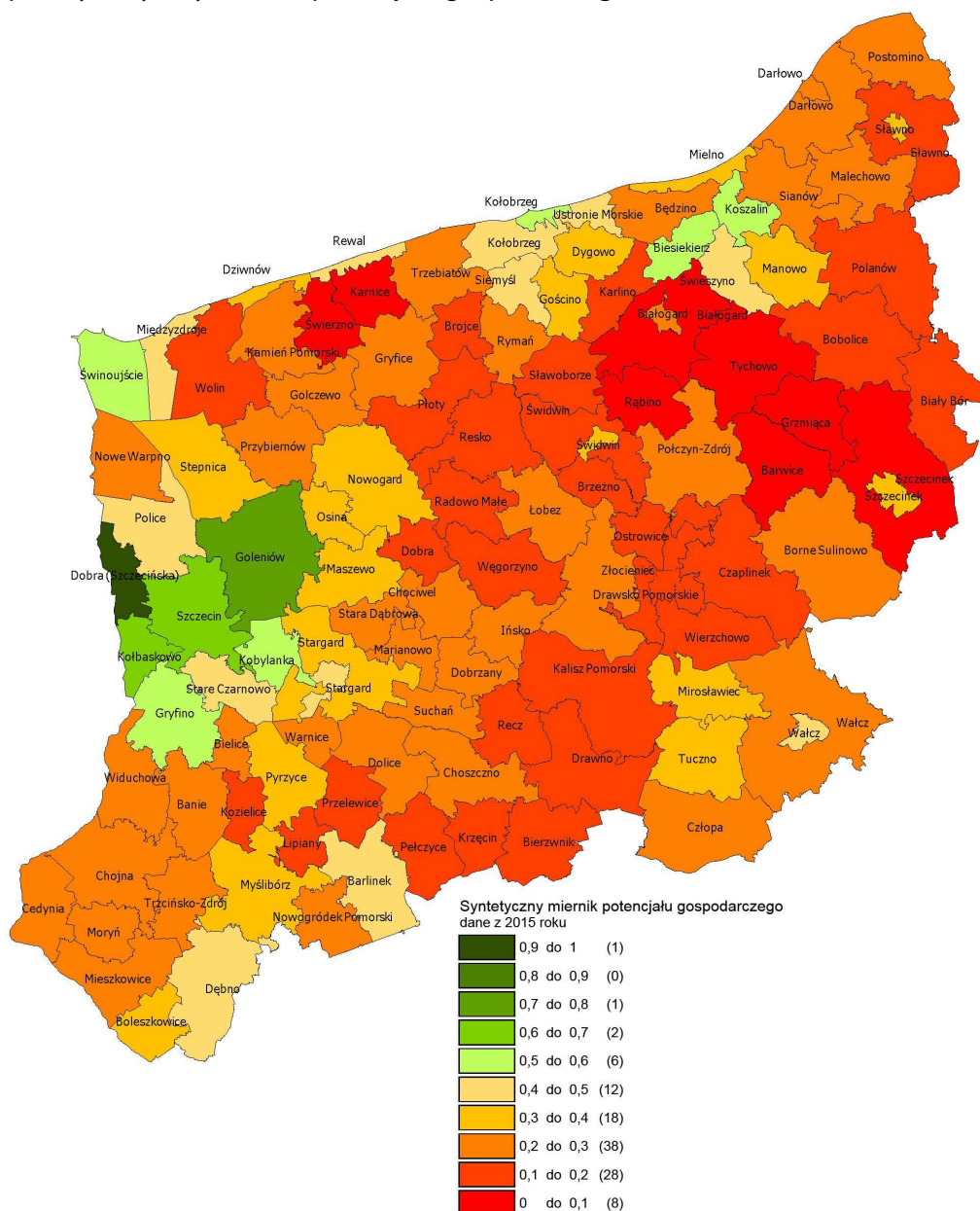
Potencjał gospodarczy

Sytuacja ekonomiczna województwa zachodniopomorskiego oraz jego rozwój gospodarczy uzależnione są w dużej mierze od stopnia wykorzystania endogenicznych potencjałów jako siły napędzającej regionalną gospodarkę oraz poziomu jej innowacyjności (w tym m.in. rozwoju działalności badawczo – rozwojowej). Procesowi temu sprzyjać będzie wyłonienie regionalnych specjalizacji gospodarczych oraz, na ich podstawie, inteligentnych specjalizacji regionu. Działania w obszarze gospodarczym mają bezpośrednie przełożenie na efektywność ekonomiczną podmiotów gospodarczych, zamożność mieszkańców i poziom bezrobocia na danym terytorium. Rozwój gospodarczy znajduje także swoje odzwierciedlenie w dochodach jednostek samorządu terytorialnego, przeznaczanych na zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnych, oraz wpływa na przebieg procesów migracyjnych zarówno wewnątrz regionu, jak i poza granice województwa.

Do wyznaczenia miernika syntetycznego w obszarze gospodarki przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2015 r.):

- udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym,
- saldo migracji (2010 – 2014¹³) na tle średniej liczby mieszkańców (2010 – 2014),
- dochody gmin z tytułu udziału w dochodach z PIT na 1 mieszkańca,
- dochody z gmin z tytułu udziału w dochodów z CIT na 1 mieszkańca.

Mapa 9 Syntetyczny miernik potencjału gospodarczego

Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,26, co oznacza że 50% gmin województwa osiąga mniejszą wartość. Rozkład przestrzenny wartości syntetycznego miernika potwierdza tezę

¹³ Brak pełnych dostępnych za 2015 r. danych dla wyliczenia wskaźnika.

zawarte w KSRR, iż ośrodkami wzrostu gospodarczego są obszary funkcjonalne miast wojewódzkich i subregionalnych. W województwie zachodniopomorskim największy potencjał notuje Szczeciński Obszar Metropolitalny oraz obszar funkcjonalny Koszalina. Koncentracja deficytów zlokalizowana jest w środkowej i środkowo – wschodniej części regionu.

Problemy popegeerowskie

Specyfiką województwa zachodniopomorskiego jest duża powierzchnia tzw. obszarów popegeerowskich. Różne uwarunkowania, zarówno społeczne, gospodarcze jak i polityczne, sprawiły, że obszary te stały się miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych. Na terenie województwa zachodniopomorskiego do 1992 roku funkcjonowało ponad 200 państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej, w związku z prywatyzacją sektora państwowego rolnictwa w województwie na przełomie lat 1992 – 1993 ponad 26 300 osób utraciło pracę. Pomimo wielokrotnie podejmowanych prób tylko nieliczne społeczności byłych pracowników PGR-ów zdołały odnaleźć się w nowych realiach gospodarki wolnorynkowej. Wiele, nie tylko rodzin, ale i całych społeczności wiejskich okazało się bezradnych, nie będąc w stanie przystosować się nowej rzeczywistości. Panujący ogólnie zastój, a nawet regres wsi popegeerowskich w efekcie doprowadził do alienacji i wykluczenia zamieszkujących je lokalnych społeczności. Wykluczenie to, oprócz wymiaru społecznego, przejawia się w aspekcie ekonomicznym (bariera finansowa w dostępie do dóbr i usług), a także przestrzennym (fizyczne oddalenie od dużych ośrodków miejskich oraz brak, bądź bardzo ograniczona komunikacja środkami transportu publicznego).

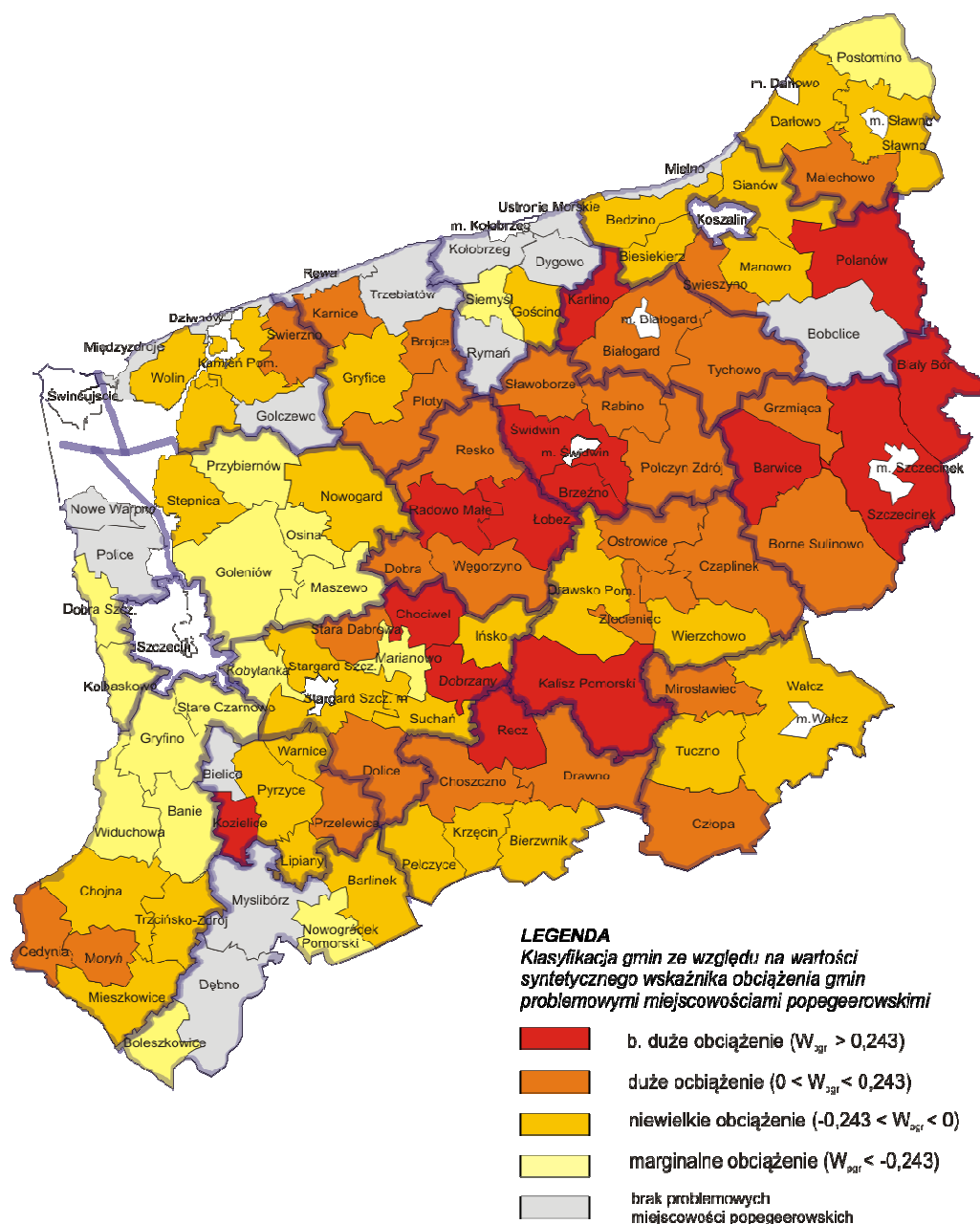
Klasyfikacja gmin obciążonych wyżej wymienionymi problemami została wyznaczona w oparciu o syntetyczny miernik obciążenia gmin problemowymi miejscowościami popegeerowskimi, który zdefiniowano za pomocą wskaźników¹⁴:

- odsetek mieszkańców problemowych miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej ogółem w danej gminie (dostępne dane według stanu na koniec 2012 r.),
- odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi w liczbie ludności wiejskiej w wieku produkcyjnym w danej gminie (dostępne dane według stanu na koniec 2010 r.),
- odsetek mieszkańców żyjących w rodzinach korzystających z pomocy społecznej na obszarze wiejskim w danej gminie (dostępne dane według stanu na koniec 2012 r.).

Jak wynika z poniższej mapy problemy te koncentrują się w centralnej i wschodniej części regionu. Problemu popegeerowskiego nie można w pełni utożsamiać z obszarami wiejskimi. Przedstawiona mapa prezentuje problematykę w ujęciu wybranych miejscowości poszczególnych gmin, na terenie których zlokalizowane były PGR-y. Analiza stanowi bardziej odzwierciedlenie złożonej sytuacji tych miejscowości i uzupełnienie diagnozy obszarów wiejskich.

¹⁴ D. Dziechciarz: *Diagnoza środowisk popegeerowskich*. Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej nr 2/13 Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. Zastosowany w opracowaniu wskaźnik poddano normalizacji w celu zastąpienia zróżnicowanych zakresów zmienności wskaźników zakresem ujednoczonym (przedziałem [0, 1]), przyjmując dla gmin, gdzie nie występują problemy miejscowości popegeerowskich wartość maksymalną wskaźnika.

Mapa 10 Klasyfikacja gmin ze względu na stopień obciążenia problemowymi miejscowościami popegeerowskimi

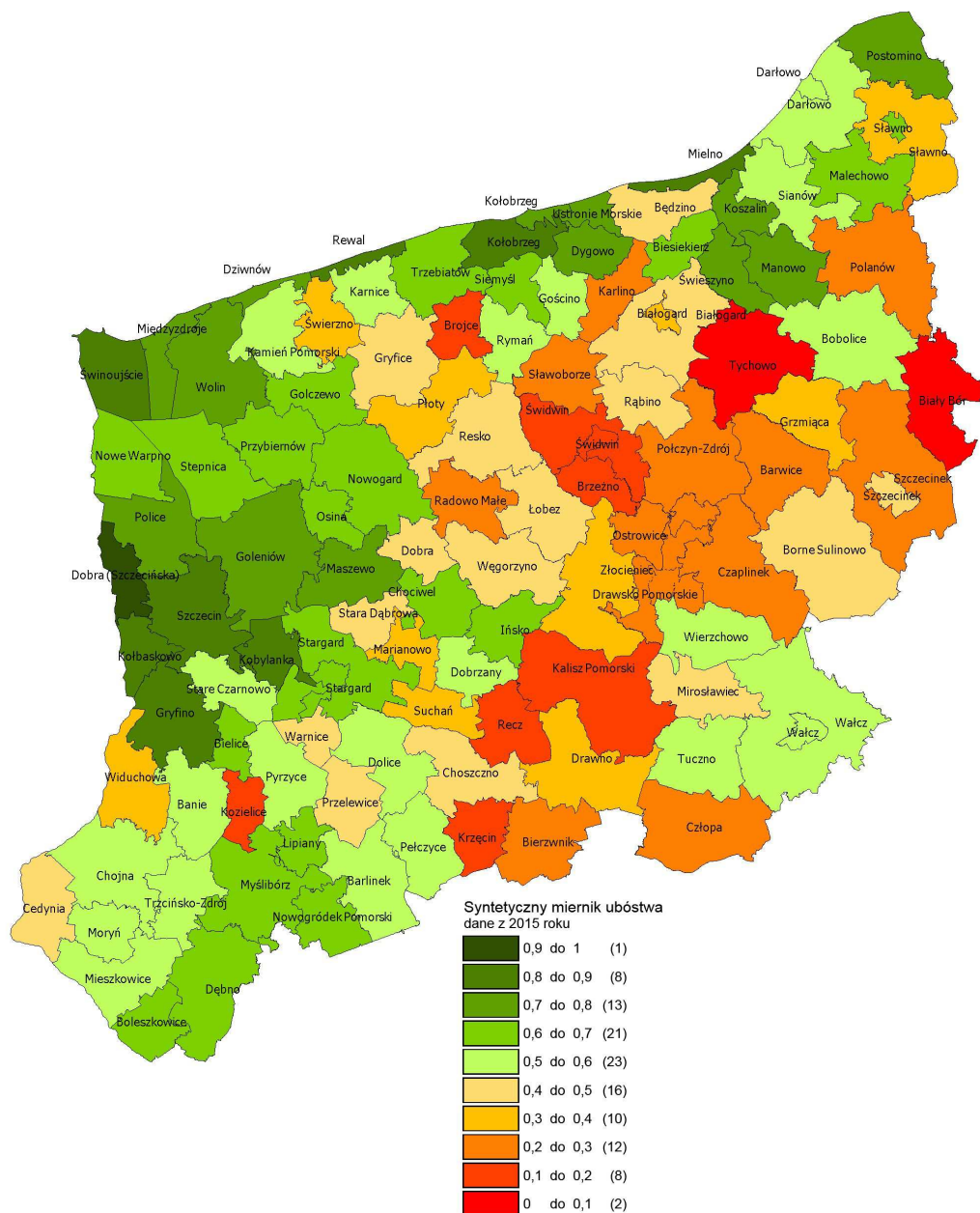
Ubóstwo

Do grup społecznych, które z racji kształtowania się niekorzystnych czynników, doświadczają marginalizacji i izolacji społecznej zaliczyć można grupy, w których ma miejsce problemowa sytuacja związana z biedą oraz ubóstwem materialnym. Jednym z najbardziej jaskrawych przejawów marginalizacji społecznej z powodu braku środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb, uznanych w danych warunkach za podstawowe, jest skrajne ubóstwo.

W ramach pomocy społecznej działania kierowane są do osób, które ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym,

społecznym i rodzinnym. Działania te mają swoje odzwierciedlenie w postaci wypłacanych ze środków publicznych zasiłków i świadczonej pomocy w naturze, opłacanych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, wypłacanych dodatkach mieszkaniowych, czy zasiłkach rodzinnych na dzieci.

Mapa 11 Syntetyczny miernik ubóstwa

Do oceny zjawiska ubóstwa i wyznaczenia miernika syntetycznego przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2016 r.):

- udział wydatków w rozdziale 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ujęte w wydatkach gminnych ogółem,
- kwota wypłaconych dodatków mieszkaniowych na 1 mieszkańca,
- udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku,

- udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem.

Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,54. Analiza danych dotycząca rozkładu przestrzennego ubóstwa w kraju wskazuje na niekorzystną pozycję województwa zachodniopomorskiego. Mimo systematycznego spadku liczby klientów pomocy społecznej, nadal wskaźnik ubóstwa w regionie jest jednym z najwyższych w kraju. W ujęciu wewnątrzregionalnym w najgorszej sytuacji pozostaje obszar centralny i południowo-wschodni województwa, a zdecydowanie najkorzystniejsza sytuacja jest w miastach na prawach powiatu i ich strefach funkcjonalnych. Odsetek osób stale lub czasowo uzależnionych od pomocy społecznej jest w istocie większy na terenach wiejskich.

4. Delimitacja obszaru wsparcia

Do wyznaczenia Specjalnej Strefy Włączenia (SSW) przyjęto zestaw sześciu mierników syntetycznych wyznaczonych dla poszczególnych obszarów problemowych: demografia, infrastruktura techniczna, dostępność do usług publicznych, potencjał gospodarczy, problemy popegeerowskie, ubóstwo. W tym celu w każdym z obszarów problemowych wskazano gminy z deficytem, tj. te, dla których miernik syntetyczny przyjmuje wartość mniejszą od wartości mediany. Następnie dla każdej z gmin wyliczono częstość występowania deficytów, tj. w ilu obszarach miernik syntetyczny dla gminy przybiera wartość niższą od mediany. Przy ostatecznej delimitacji Specjalnej Strefy Włączenia, a więc obszaru o najbardziej niekorzystnych wskaźnikach rozwoju społeczno-gospodarczego, przyjęto zasadę kumulacji deficytów, co oznacza, że SSW powinna obejmować gminy, w których występują deficyty w co najmniej trzech obszarach problemowych. Na podstawie powyższej metodologii zasięg SSW monitorowany i aktualizowany jest corocznie, począwszy od 2014 r. (analiza na podstawie danych na koniec 2012 r.). Biorąc pod uwagę potrzebę stworzenia obiektywnych ram dla wsparcia obszarów problemowych, a więc zasad, które pozwolą zarówno na określenie za pomocą zestawu mierników syntetycznych zasięgu obszaru, jak i uwzględnia konieczność podtrzymania procesu rozwoju w jego początkowej fazie, przyjęto zasadę, iż każda kolejna aktualizacja zasięgu SSW wskaże również obszary przejściowe. Obszar przejściowy obejmie gminy, które przed daną aktualizacją należały do SSW, a analiza aktualnych danych (w oparciu o opisaną wyżej metodologię) wskazuje na poprawę ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej i infrastruktury klasyfikując je poza podstawowym obszarem SSW. Zakwalifikowanie gminy do obszaru przejściowego na okres trzech lat począwszy od roku niespełniania kryteriów ujęcia w podstawowym obszarze SSW ma na celu podtrzymanie i wzmocnienie pozytywnych tendencji w początkowej fazie, jak też potwierdzenie, na ile zaobserwowany rozwój ma charakter trwały. Zatem swoim zasięgiem **SSW obejmuje łącznie:**

- obszar podstawowy, tj. gminy, w których zdiagnozowano deficyty w co najmniej z trzech sześciu analizowanych obszarów problemowych (demografia, infrastruktura techniczna, dostępność do usług publicznych, potencjał gospodarczy, problemy popegeerowskie, ubóstwo);
- obszar przejściowy, tj. gminy, które od nie więcej niż trzech kolejnych lat znajdują się poza obszarem podstawowym SSW.

Tabela 3 Występowanie deficytów w obszarach problemowych w gminach województwa zachodniopomorskiego wg kolejności alfabetycznej i liczby deficytów (wyróżniono obszar SSW (podstawowy oraz przejściowy)).

Lp.	Gmina	Dostępność do usług publicznych	Demografia	Infrastruktura techniczna	Problemy pozegeerowskie	Potencjał gospodarczy	Ubóstwo	Liczba deficytów
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Brojce (gmina wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
2.	Brzeżno (gmina wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
3.	Czaplinek (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
4.	Człopa (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
5.	Drawno (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
6.	Kalisz Pomorski (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
7.	Karnice (gmina wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
8.	Kozielice (gmina wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
9.	Ostrowice (gmina wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
10.	Płoty (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
11.	Polanów (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
12.	Radowo Małe (gmina wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
13.	Resko (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
14.	Węgorzyno (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
15.	Wierzchowo (gmina wiejska)	X	X	X	X	X	X	6
16.	Bierzwnik (gmina wiejska)	X	X	X	-	X	X	5
17.	Cedynia (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	-	X	5
18.	Dobra (gmina miejsko-wiejska)	X	-	X	X	X	X	5
19.	Dobrzany (gmina miejsko-wiejska)	-	X	X	X	X	X	5
20.	Grzmiąca (gmina wiejska)	X	X	-	X	X	X	5
21.	Krzęcin (gmina wiejska)	X	-	X	X	X	X	5
22.	Łobez (gmina miejsko-wiejska)	X	X	-	X	X	X	5
23.	Moryń (gmina miejsko-wiejska)	X	-	X	X	X	X	5
24.	Przelewice (gmina wiejska)	X	X	-	X	X	X	5
25.	Rąbino (gmina wiejska)	X	X	-	X	X	X	5
26.	Stara Dąbrowa (gmina wiejska)	X	-	X	X	X	X	5
27.	Świdwin (gmina wiejska)	X	-	X	X	X	X	5
28.	Tuczno (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	X	-	X	5
29.	Tychowo (gmina miejsko-wiejska)	X	X	-	X	X	X	5
30.	Barwice (gmina miejsko-wiejska)	X	-	-	X	X	X	4
31.	Białogard (gmina wiejska)	X	-	-	X	X	X	4
32.	Bobolice (gmina miejsko-wiejska)	X	X	-	-	X	X	4
33.	Borne Sulinowo (gmina miejsko-wiejska)	-	X	-	X	X	X	4
34.	Chojna (gmina miejsko-wiejska)	X	-	X	X	X	-	4
35.	Darłowo (gmina wiejska)	X	-	X	X	X	-	4
36.	Dolice (gmina wiejska)	X	-	-	X	X	X	4

Lp.	Gmina	Dostępność do usług publicznych	Demografia	Infrastruktura techniczna	Problemy pozegeerowskie	Potencjał gospodarczy	Ubóstwo	Liczba deficytów
1	2	3	4	5	6	7	8	9
37.	Lipiany (gmina miejsko-wiejska)	X	X	-	X	X	-	4
38.	Malechowo (gmina wiejska)	-	X	X	X	X	-	4
39.	Marianowo (gmina wiejska)	-	X	X	-	X	X	4
40.	Mirosławiec (gmina miejsko-wiejska)	-	X	X	X	-	X	4
41.	Połczyn-Zdrój (gmina miejsko-wiejska)	-	X	-	X	X	X	4
42.	Recz (gmina miejsko-wiejska)	-	-	X	X	X	X	4
43.	Sławno (gmina wiejska)	X	-	X	X	X	-	4
44.	Sławoborze (gmina wiejska)	-	X	-	X	X	X	4
45.	Szczecinek (gmina wiejska)	X	-	-	X	X	X	4
46.	Świerzno (gmina wiejska)	X	-	-	X	X	X	4
47.	Wałcz (gmina wiejska)	X	-	X	X	X	-	4
48.	Banie (gmina wiejska)	-	-	X	-	X	X	3
49.	Biały Bór (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	X	X	X	3
50.	Bielice (gmina wiejska)	X	-	X	-	X	-	3
51.	Chociwiel (gmina miejsko-wiejska)	X	-	X	X	-	-	3
52.	Choszczno (gmina miejsko-wiejska)	-	X	-	X	-	X	3
53.	Drawsko Pomorskie (gmina miejsko-wiejska)	-	X	-	-	X	X	3
54.	Gryfice (gmina miejsko-wiejska)	-	-	X	X	-	X	3
55.	Ińsko (gmina miejsko-wiejska)	X	X	X	-	-	-	3
56.	Karlino (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	X	X	X	3
57.	Pelczyce (gmina miejsko-wiejska)	X	-	-	X	X	-	3
58.	Postomino (gmina wiejska)	X	-	X	-	X	-	3
59.	Przybiernów (gmina wiejska)	X	X	X	-	-	-	3
60.	Suchań (gmina miejsko-wiejska)	-	-	X	-	X	X	3
61.	Szczecinek (gmina miejska)	X	X	-	-	-	X	3
62.	Trzcieńsko-Zdrój (gmina miejsko-wiejska)	X	X	-	-	X	-	3
63.	Warnice (gmina wiejska)	-	-	X	-	X	X	3
64.	Widuchowa (gmina wiejska)	X	-	X	-	-	X	3
65.	Wolin (gmina miejsko-wiejska)	-	X	X	-	X	-	3
66.	Złocieniec (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	X	X	X	3
67.	Będzino (gmina wiejska)	-	-	X	-	-	X	2
68.	Białogard (gmina miejska)	-	X	-	-	-	X	2
69.	Boleszkowice (gmina wiejska)	X	-	X	-	-	-	2
70.	Darłowo (gmina miejska)	-	X	-	-	X	-	2
71.	Golczewo (gmina miejsko-wiejska)	X	-	X	-	-	-	2
72.	Gościno (gmina miejsko-wiejska)	-	X	-	X	-	-	2
73.	Kamień Pomorski (gmina miejsko-wiejska)	-	X	-	-	-	X	2
74.	Maszewo (gmina miejsko-wiejska)	X	-	X	-	-	-	2
75.	Myślibórz (gmina miejsko-wiejska)	-	X	X	-	-	-	2

Lp.	Gmina	Dostępność do usług publicznych	Demografia	Infrastruktura techniczna	Problemy pozegeerowskie	Potencjał gospodarczy	Ubóstwo	Liczba deficytów
1	2	3	4	5	6	7	8	9
76.	Nowogard (gmina miejsko-wiejska)	-	-	X	X	-	-	2
77.	Nowogródek Pomorski (gmina wiejska)	X	-	X	-	-	-	2
78.	Pyrzyce (gmina miejsko-wiejska)	-	X	X	-	-	-	2
79.	Rymań (gmina wiejska)	X	-	X	-	-	-	2
80.	Stargard (gmina wiejska)	X	-	X	-	-	-	2
81.	Świdwin (gmina miejska)	-	X	-	-	-	X	2
82.	Świeszyno (gmina wiejska)	-	-	X	X	-	-	2
83.	Wałcz (gmina miejska)	-	X	-	-	-	X	2
84.	Barlinek (gmina miejsko-wiejska)	-	X	-	-	-	-	1
85.	Biesiekierz (gmina wiejska)	-	-	-	X	-	-	1
86.	Dobra (Szczecińska) (gmina wiejska)	X	-	-	-	-	-	1
87.	Dziwnów (gmina miejsko-wiejska)	-	-	X	-	-	-	1
88.	Kobylanka (gmina wiejska)	-	-	X	-	-	-	1
89.	Kołobrzeg (gmina miejska)	-	X	-	-	-	-	1
90.	Koszalin (gmina miejska)	-	X	-	-	-	-	1
91.	Manowo (gmina wiejska)	-	-	-	X	-	-	1
92.	Mielno (gmina miejsko-wiejska)*	-	X	-	-	-	-	1
93.	Mieszkowice (gmina miejsko-wiejska)	X	-	-	-	-	-	1
94.	Międzyzdroje (gmina miejsko-wiejska)	-	X	-	-	-	-	1
95.	Osina (gmina wiejska)	X	-	-	-	-	-	1
96.	Rewal (gmina wiejska)	-	X	-	-	-	-	1
97.	Sianów (gmina miejsko-wiejska)	-	-	X	-	-	-	1
98.	Sławno (gmina miejska)	-	X	-	-	-	-	1
99.	Stare Czarnowo (gmina wiejska)	-	X	-	-	-	-	1
100.	Szczecin (gmina miejska)	-	X	-	-	-	-	1
101.	Świnoujście (gmina miejska)	-	X	-	-	-	-	1
102.	Dębno (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
103.	Dygowo (gmina wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
104.	Goleniów (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
105.	Gryfino (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
106.	Kołbaskowo (gmina wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
107.	Kołobrzeg (gmina wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
108.	Nowe Warpno (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
109.	Police (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
110.	Siemyśl (gmina wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
111.	Stargard (gmina miejska)	-	-	-	-	-	-	0
112.	Stepnica (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
113.	Trzebiatów (gmina miejsko-wiejska)	-	-	-	-	-	-	0
114.	Ustronie Morskie (gmina wiejska)	-	-	-	-	-	-	0

Zgodnie z dokonaną aktualizacją w odniesieniu do roku 2016, SSW w ramach strefy przejściowej objęte są gminy pozostające:

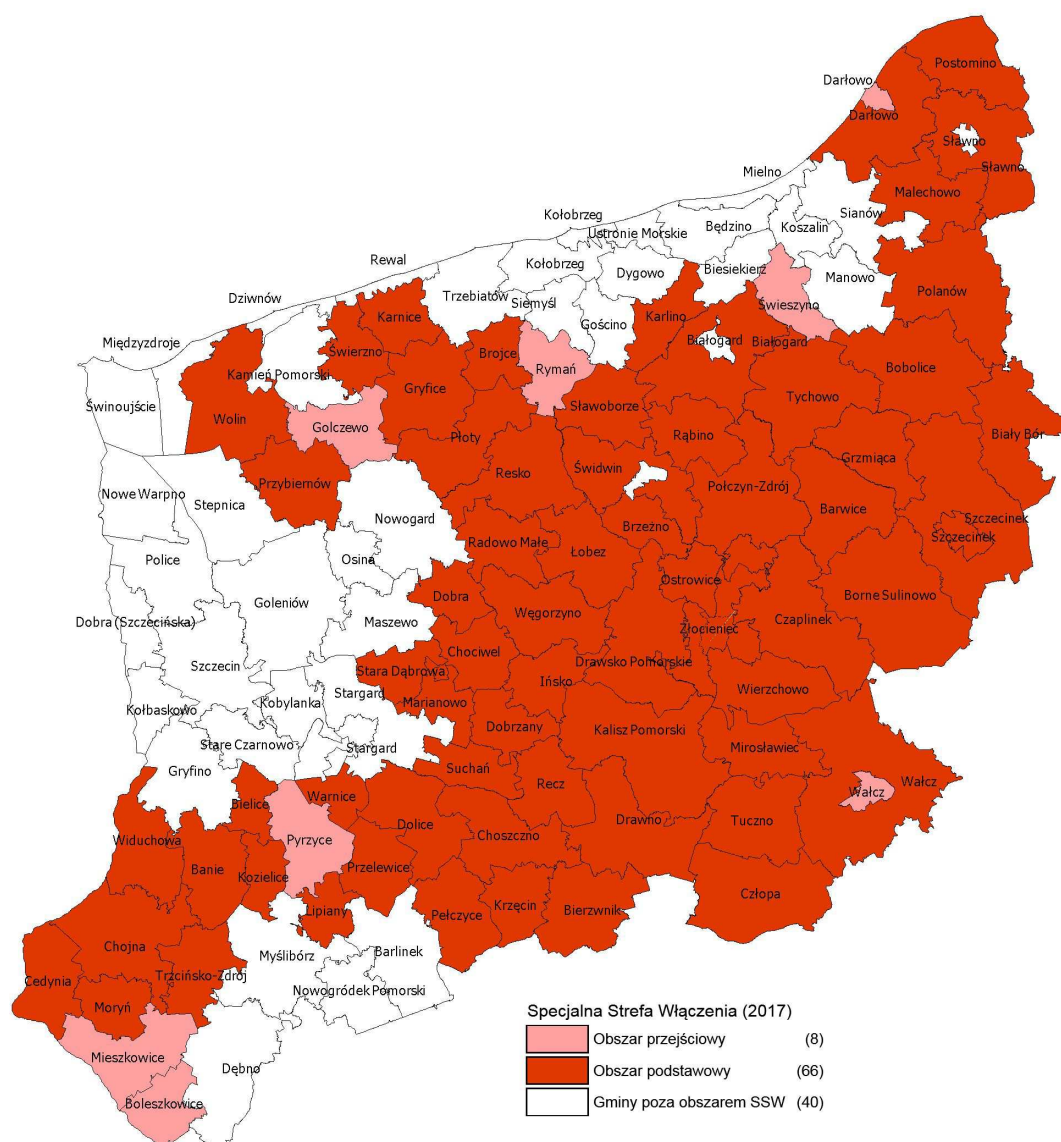
- pierwszy rok w strefie przejściowej: Boleszkowice, Golczewo, Pyrzyce i Rymań.
- drugi rok w strefie przejściowej: Świeszyno i Darłowo (gmina miejska);
- pozostające trzeci rok w strefie przejściowej: Mieszkowice i Wałcz (gmina miejska).

Tabela 4 Gminy należące do SSW – obszar przejściowy SSW

Lp.	Gmina	Liczba deficytów SSW 2015	Liczba deficytów SSW 2016	Liczba deficytów SSW 2017
1	2	3	4	5
1 rok				
1.	Boleszkowice (gmina wiejska)	3	2	2
2.	Golczewo (gmina miejsko-wiejska)	3	2	2
3.	Pyrzyce (gmina miejsko-wiejska)	3	2	2
4.	Rymań (gmina wiejska)	3	2	2
2 rok				
5.	Mieszkowice	3	2	1
6.	Wałcz (gmina miejska)	3	2	2
3 rok				
7.	Darłowo (gmina miejska)	2	2	2
8.	Świeszyno (gmina wiejska)	2	2	2

Z kolei gminy: Choszczno, Drawsko Pomorskie oraz Szczecinek, które w 2016 roku znalazły się w strefie przejściowej ponownie zostały objęte podstawową SSW, co może oznaczać, iż zaobserwowana zmiana poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej i infrastrukturalnej nie miała charakteru trwałego.

Mapa 12 **Specjalna Strefa Włączenia 2017** (obszar podstawowy i obszar przejściowy)

5. Kierunki interwencji na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia

Koncepcja interwencji w ramach Specjalnej Strefy Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego przewiduje koncentrację działań wokół trzech obszarów tematycznych – aktywizacji infrastrukturalnej, gospodarczej i społecznej obszarów wymagających specjalnego wsparcia. Odpowiadają one najważniejszym deficytom rozwojowym tej części regionu, zarówno mającym swe źródło historyczne, jak i w nawarstwiającym się w ostatniej dekadzie niekorzystnym przebiegu przekształceń gospodarczych i zachwianiu koniunktury w poszczególnych sektorach.

Tabela 5 Założenia celów i kierunków interwencji na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia

CELE	PRIORYTETY
Aktywizacja infrastrukturalna obszarów wymagających specjalnego wsparcia	Poprawa dostępności komunikacyjnej do krajowych i regionalnych ośrodków rozwoju
	Poprawa dostępności komunikacyjnej do centrów subregionalnych i lokalnych obszarów wzrostu
Aktywizacja gospodarcza obszarów wymagających specjalnego wsparcia	Wzrost konkurencyjności gospodarczej w oparciu o rozwój regionalnych specjalizacji
	Rozwój stref inwestycyjnych i obszarów intensywnej aktywności gospodarczej
	Wsparcie dla OZE, w tym energetyki rozproszonej
Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszarów wymagających specjalnego wsparcia	Wsparcie aktywizacji społecznej i ekonomii społecznej
	Zwiększenie dostępności do usług publicznych
	Wsparcie dla edukacji, w tym w zakresie dopasowania oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnych rynków pracy
	Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników

Przeważająca część Specjalnej Strefy Włączenia leży w obszarze znacznie ograniczonej dostępności transportowej zarówno w odniesieniu do stolicy kraju, jak w stosunku do ośrodków regionalnych – Szczecina i Koszalina. Stąd działania na rzecz poprawy stanu infrastruktury powinny w pierwszej kolejności uwzględniać potrzebę zwiększenia dostępności transportowej gmin SSW. W celu zwiększenia dostępności w wymiarze krajowym oraz wewnątrzregionalnym priorytetowe są drogi krajowe S3, S6, S10 i S11 oraz rozwój sieci dróg wojewódzkich. Dla zwiększenia mobilności mieszkańców istotna jest również systematyczna poprawa jakości lokalnej (powiatowej i gminnej) infrastruktury drogowej oraz infrastruktury transportu kolejowego i budowanie w oparciu o nie sprawnego układu powiązań komunikacyjnych. Wydolny układ transportowy zapewniający sprawne przemieszczanie osób i towarów, a także bezpośredni i możliwie szybki dostęp do infrastruktury TEN-T dostarcza impulsów do gospodarczego rozwoju obszarów, stanowi podstawowe uwarunkowanie umożliwiające wykorzystanie istniejących potencjałów, w tym w szczególności walorów środowiskowych i rekreacyjnych miejscowości turystycznych.

W wymiarze gospodarczym w odniesieniu do obszaru Specjalnej Strefy Włączenia bardzo istotne jest uruchomienie wsparcia na rzecz podniesienia potencjału i konkurencyjności gmin w dziedzinach uznanych za regionalne specjalizacje, a więc w kluczowych z punktu widzenia efektywnego wykorzystania istniejących potencjałów i wdrożenia innowacyjnych i wysoce produktywnych rozwiązań, w tym w szczególności biogospodarce, działalności morskiej i logistyce, turystyce i zdrowiu, ale również przemyśle metalowo- maszynowym i nowoczesnych usługach.

Biorąc pod uwagę fakt, że na terenie SSW dominują obszary wiejskie, szczególną rolę w aktywizacji gospodarczej może odgrywać biogospodarka, w ramach której istotne znaczenie ma wzmocnienie potencjału i bazy surowcowej rolnictwa, rybactwa i leśnictwa oraz potencjału bazy produkcyjnej, przetwórczej, przechowalnictwa, dystrybucji i promocji, a także wsparcie programów związanych z produkcją żywności na potrzeby lokalnego rynku konsumentów. Korzystna – wielkoobszarowa struktura rolnictwa w regionie pozwala koncentrować środki produkcji i generować wysokie dochody. W ciągu najbliższych lat może to decydować o rosnącej pozycji zachodniopomorskich producentów w stosunku do gospodarstw w innych regionach Unii Europejskiej. Wraz z postępującym wzrostem świadomości ekologicznej powiększać się będzie także grupa konsumentów żywności ekologicznej oraz liczba gospodarstw ekologicznych, charakteryzujących się dużą zyskownością produkcji i wysokim potencjałem wzrostu.

Równie ważnym obszarem, z punktu widzenia istniejącego potencjału, jest turystyka. Rozwój gospodarczy w oparciu o turystykę obejmuje zadania związane z kreowaniem i promocją markowych produktów turystycznych na bazie istniejących walorów środowiskowych oraz elementów dziedzictwa kulturowego. Istotna jest również jakościowa poprawa bazy turystycznej, zróżnicowanie oferty i powiązanie turystyki z ochroną zdrowia i kulturą, ale też wykorzystanie nowoczesnych technologii w tworzeniu innowacyjnych produktów i usług służących prezentacji oferty turystycznej regionu oraz działania na rzecz wzrostu świadomości wykorzystania turystyki w rozwoju społeczno – gospodarczym.

Z punktu widzenia działań na rzecz pobudzania przedsiębiorczości oraz przyciągnięcia nowych inwestycji niezbędne jest stworzenie jak najlepszych warunków dla inwestorów, w tym rozwój stref inwestycyjnych i obszarów intensywnej aktywności gospodarczej, w szczególności należy jednak koncentrować wysiłki zmierzające do aktywizacji gospodarczej w odniesieniu do obszarów, w których takie strefy już istnieją.

Istotna dla przyszłego rozwoju obszaru jest energetyka związana z odnawialnymi źródłami energii (OZE). Pobudzanie wzrostu gospodarczego poprzez zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii obejmuje zarówno wspieranie rozwoju inwestycji efektywnie i racjonalnie wykorzystujących OZE, jak też wsparcie podmiotów gospodarczych działających na rzecz wykorzystania OZE

W sferze społecznej działania powinny być uzależnione od rodzaju, nasilenia i koherencji zjawisk patologicznych i problemowych, ale też powinny być ukierunkowane na wspieranie rozwoju społecznego i osobowego mieszkańców m.in. poprzez stałe i systematyczne zwiększanie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, oraz wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach nauczania, w tym również poprawę jakości kształcenia zawodowego i dopasowanie systemów kształcenia do potrzeb lokalnych rynków pracy. Należy jednak mieć na uwadze, że działania podejmowane w sferze społecznej to przede wszystkim działania zmierzające do aktywizacji rynku pracy i systematycznego ograniczania bezrobocia, jako podstawowego czynnika generującego problemy społeczne.

Działania interwencyjne na obszarze SSW powinny uwzględniać uwarunkowania przestrzenne z uwzględnieniem zidentyfikowanych potencjałów i barier oraz wzajemnych zależności obszarów SSW i terenów z nią sąsiadujących. Zakłada się, że działania rozwojowe na obszarze SSW zaplanowane zostaną w oparciu o wykorzystanie potencjałów społeczno – gospodarczych miast o znaczeniu regionalnym i subregionalnym. Jednostki te jako ośrodki wzrostu stanowią naturalne katalizatory procesów rozwojowych realizowanych w otaczających je gminach stanowiących Specjalną Strefę Włączenia i powinny aktywnie włączyć się w animację działań na rzecz spójności terytorialnej SSW z resztą regionu. W zależności od przyjętej strategii rozwoju i szczegółowych rozwiązań interwencji regionalnego, realizowanego także przy wykorzystaniu środków unijnych, ośrodki wzrostu mogą pełnić różne role: od beneficjenta pośredniego i bezpośredniego

projektów realizowanych przez podmioty z obszaru SSW, poprzez wsparcie merytoryczne działalności rozwojowej gmin SSW, wspólną koordynację i zapewnienie synergii swoich działań z działaniami podmiotów z obszaru SSW, po wspólną realizację projektów partnerskich. Zakłada się, że przy realizacji działań prorozwojowych wykorzystane zostaną narzędzia terytorializacji interwencji publicznej, w tym w szczególności Kontrakt Samorządowy. Pozwoli to na zaplanowanie i objęcie wspólnymi ramami działań rozwojowych oraz dostępnych typów wsparcia, w tym w szczególności z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020, ale również na komplementarne zaplanowanie wsparcia z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 i innych środków pozostających w dyspozycji regionu (inne środki europejskie objęte Wspólnymi Ramami Strategicznymi, środki krajowe). Przyczyni się to do realizacji wielosektorowych, terytorialnych strategii rozwojowych wypracowanych przez wszystkich partnerów procesów rozwojowych obecnych na danych obszarach.

6. Monitorowanie i okresowa ocena adekwatności SSW

Dane źródłowe, gromadzone w bazie danych regionalnych eRegion, bazie danych lokalnych GUS (BDL GUS), raportach, i innych równoważnych bazach zbierane są corocznie¹⁵ i poddawane procesowi monitorowania według tej samej, opisanej wyżej, metodologii. Na tej podstawie weryfikowana jest zasadność aktualizacji obszaru Specjalnej Strefy Włączenia, jak również przeprowadzana weryfikacja zasadności zmiany listy postulowanych kierunków interwencji.

¹⁵ Po opublikowaniu danych w BDL GUS.

Spis Map

Mapa 1 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.....	4
Mapa 2 Zobrazowanie szczególnego nasilenia typów obszarów wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji według KPZK 2030	6
Mapa 3 PKB per capita w 2014 roku w polskich województwach i podregionach (Polska =100%). ...	8
Mapa 4 Zmiana absolutna wartości Lokalnego Wskaźnika Rozwoju Społecznego (LHDI) w latach 2007–2010 w powiatach (w punktach).	12
Mapa 5 Wartość Lokalnego Wskaźnika Rozwoju Społecznego (LHDI) w powiatach według danych na koniec 2010 r. (wskaźnik przyjmuje wartość 1 – 100).	
Mapa 6 Syntetyczny miernik rozwoju demograficznego	15
Mapa 7 Syntetyczny miernik rozwoju infrastruktury technicznej	16
Mapa 8 Syntetyczny miernik dostępności do usług publicznych	18
Mapa 9 Syntetyczny miernik potencjału gospodarczego	19
Mapa 10 Klasyfikacja gmin ze względu na stopień obciążenia problemowymi miejscowościami popegeerowskimi	21
Mapa 11 Syntetyczny miernik ubóstwa	22
Mapa 12 Specjalna Strefa Włączenia 2017 (obszar podstawowy i obszar przejściowy).....	28

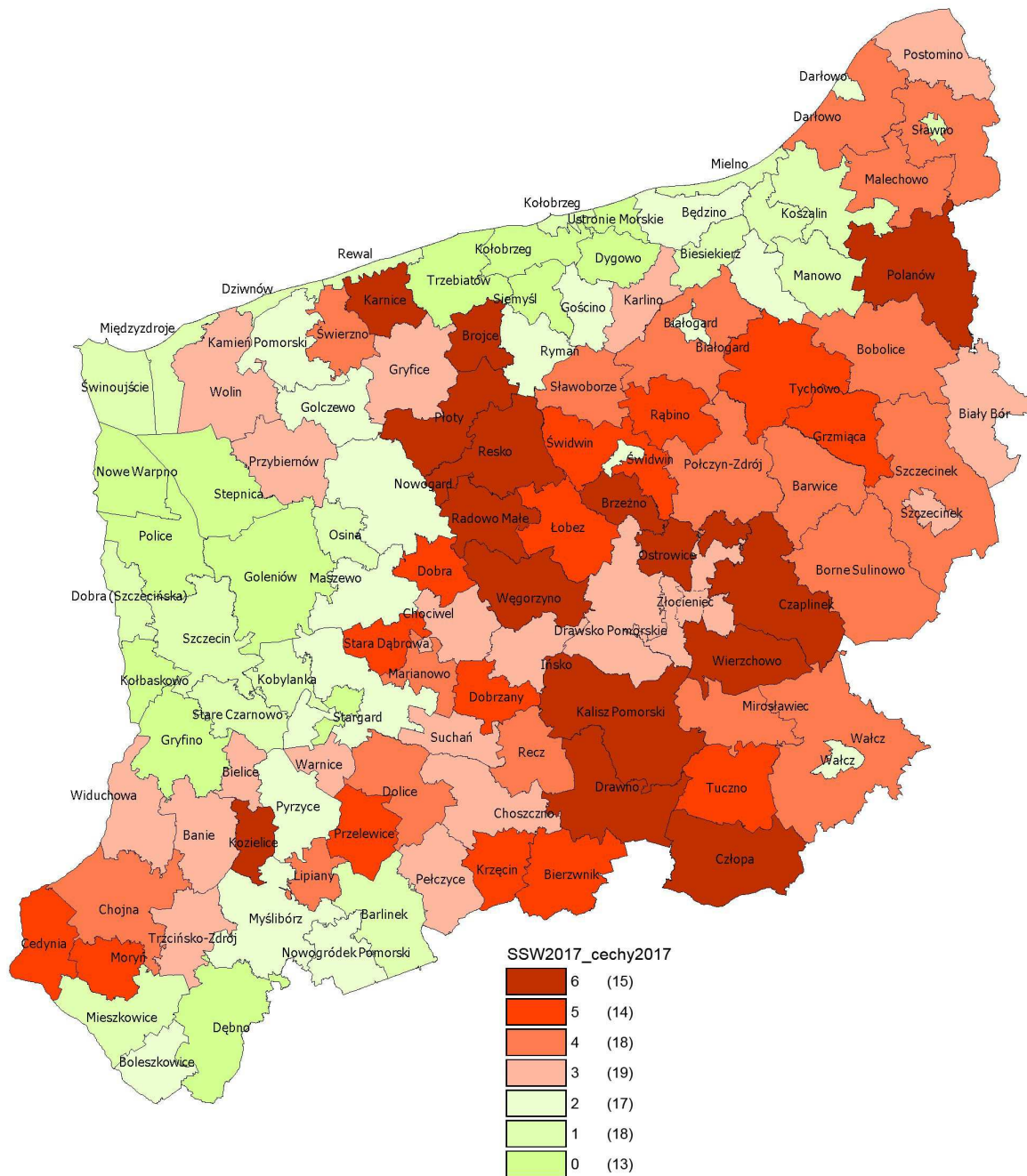
Spis Tabel

Tabela 1 PKB per capita w latach 2003-2014 w podregionach województwa zachodniopomorskiego (Polska =100%).....	7
Tabela 2 Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (LHDI) w województwach.....	11
Tabela 3 Występowanie deficytów w obszarach problemowych w gminach województwa zachodniopomorskiego wg kolejności alfabetycznej i liczby deficytów (wyróżniono obszar SSW (podstawowy oraz przejściowy)).	24
Tabela 4 Gminy należące do SSW – obszar przejściowy SSW	27
Tabela 5 Założenia celów i kierunków interwencji na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia.....	29

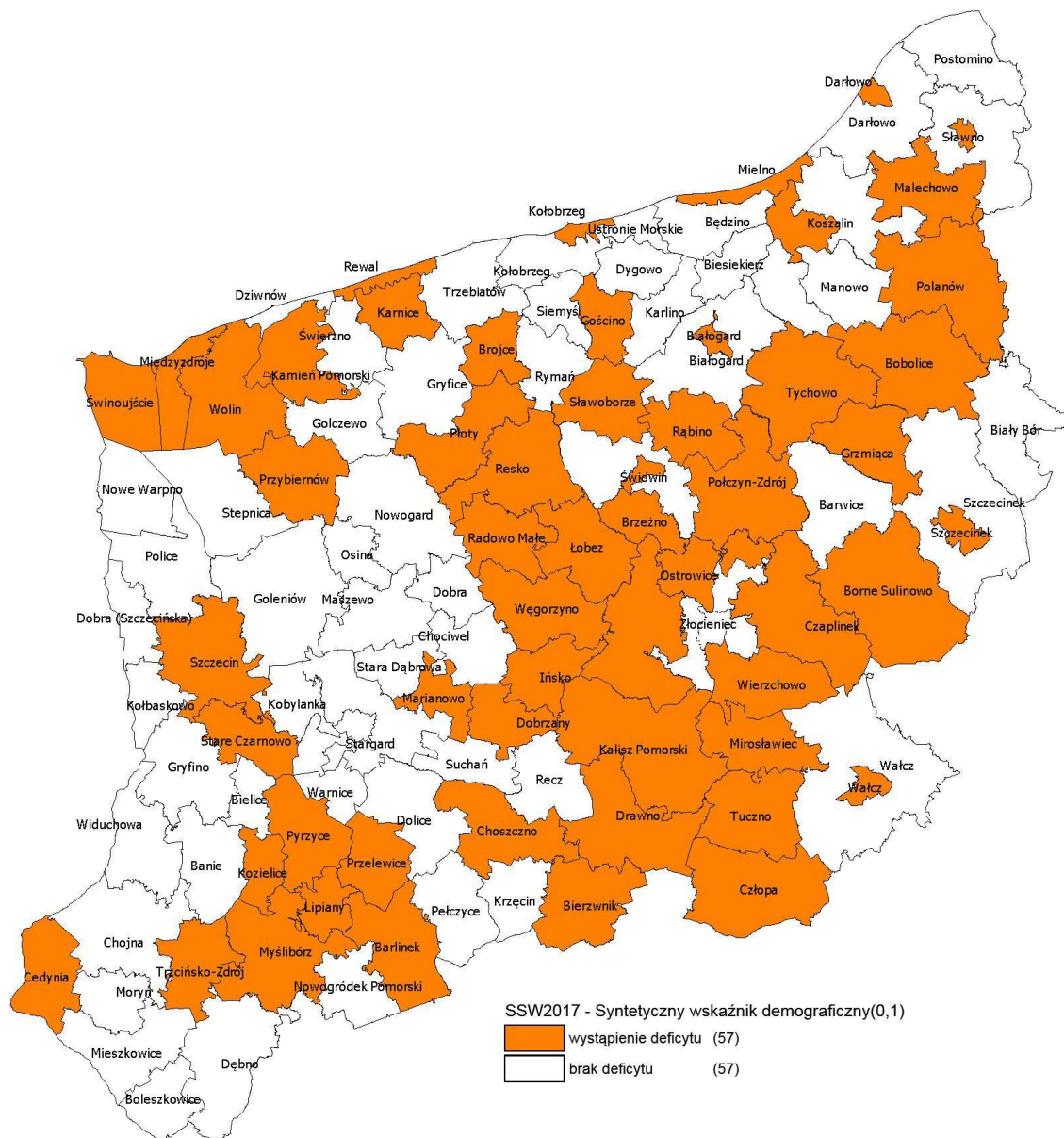
Spis Wykresów

Wykres 1 Dynamika produktu krajowego brutto ogółem, rok poprzedni=100 w latach 2004 – 2015 dla Polski i województwa zachodniopomorskiego [%].....	9
---	---

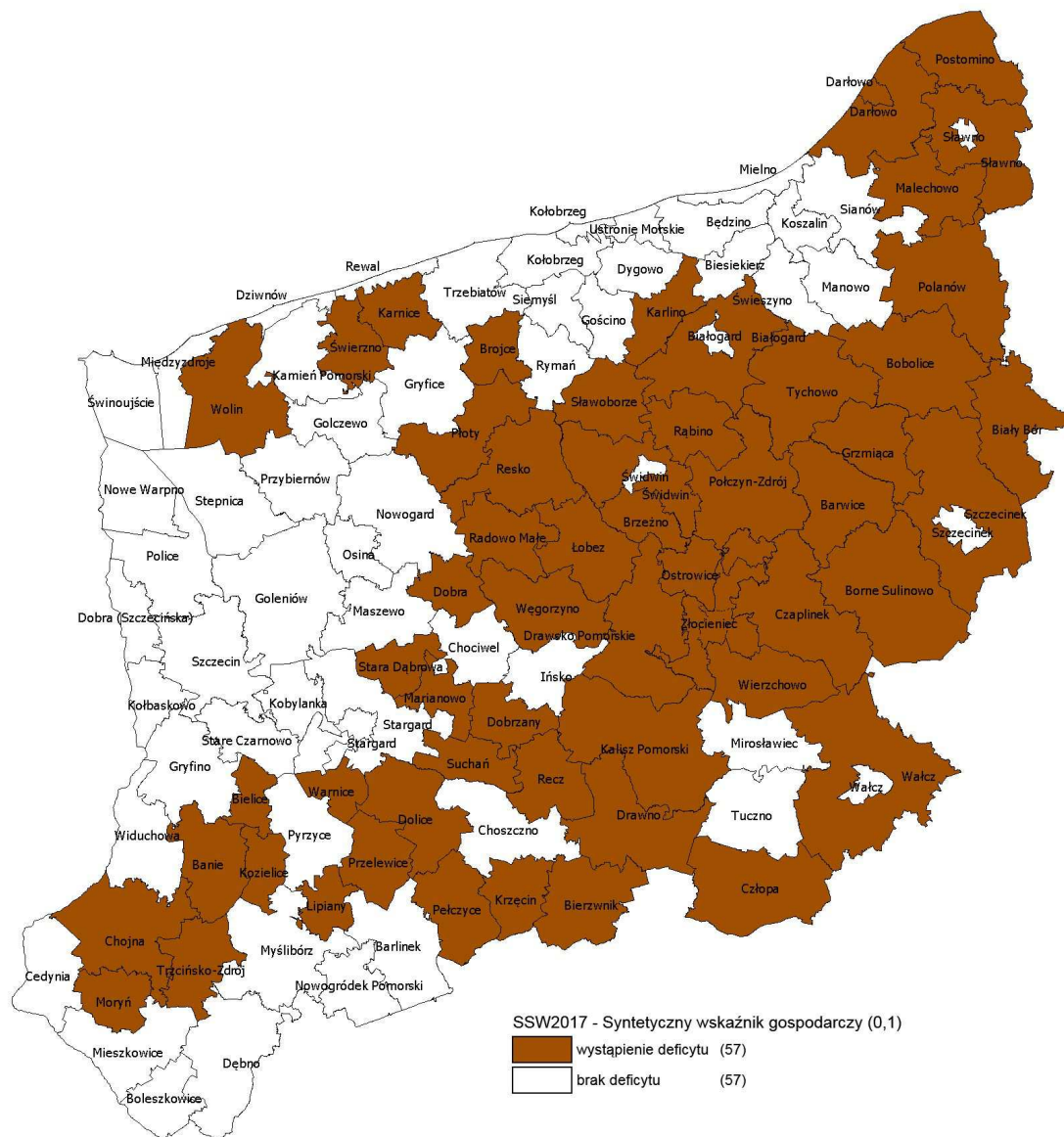
Mapa S1 Mapa SSW2017 ze względu na liczbę deficytów

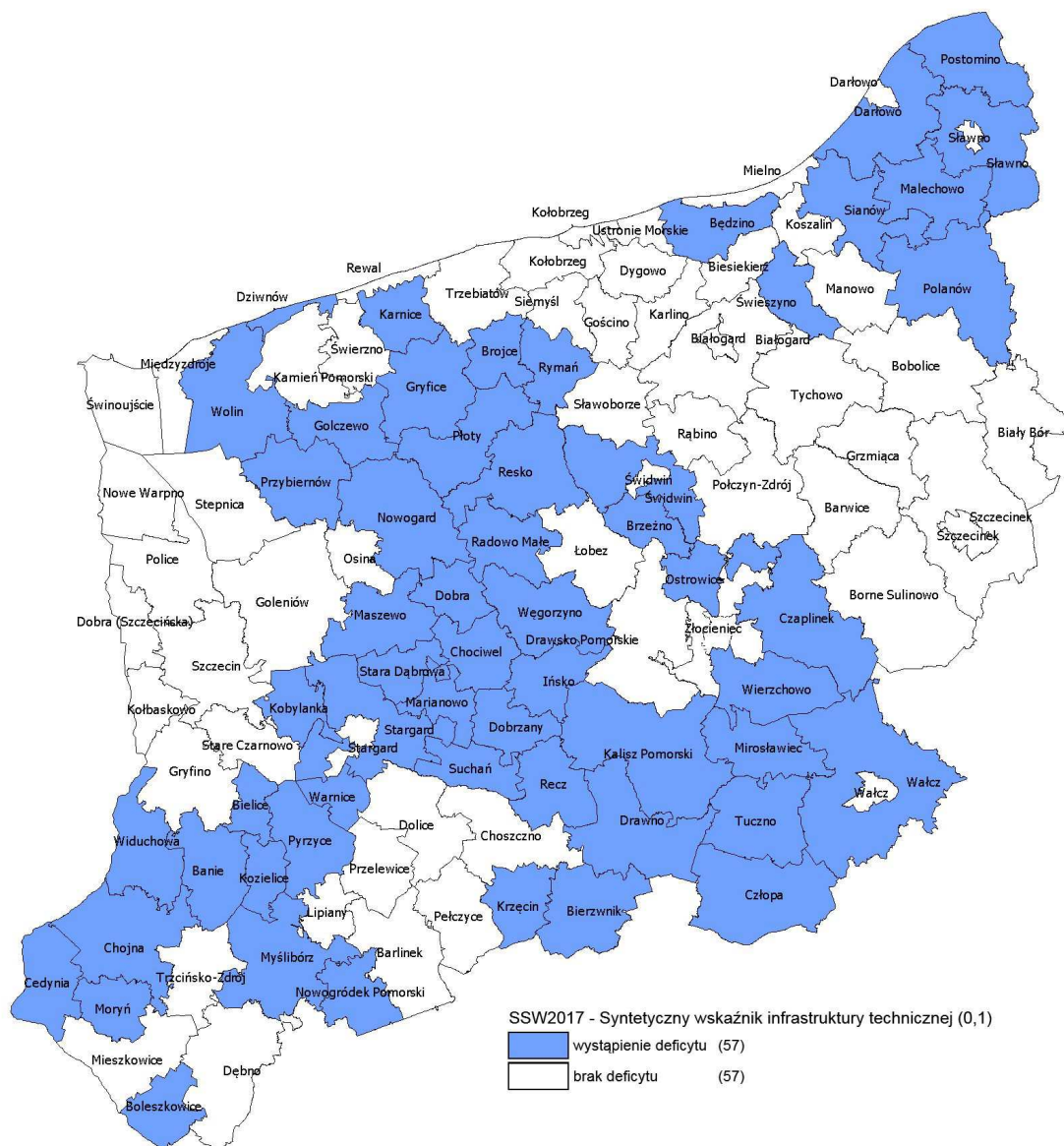
Mapa S2 Mapa SSW2017 ze względu na występowanie deficytów demograficznych

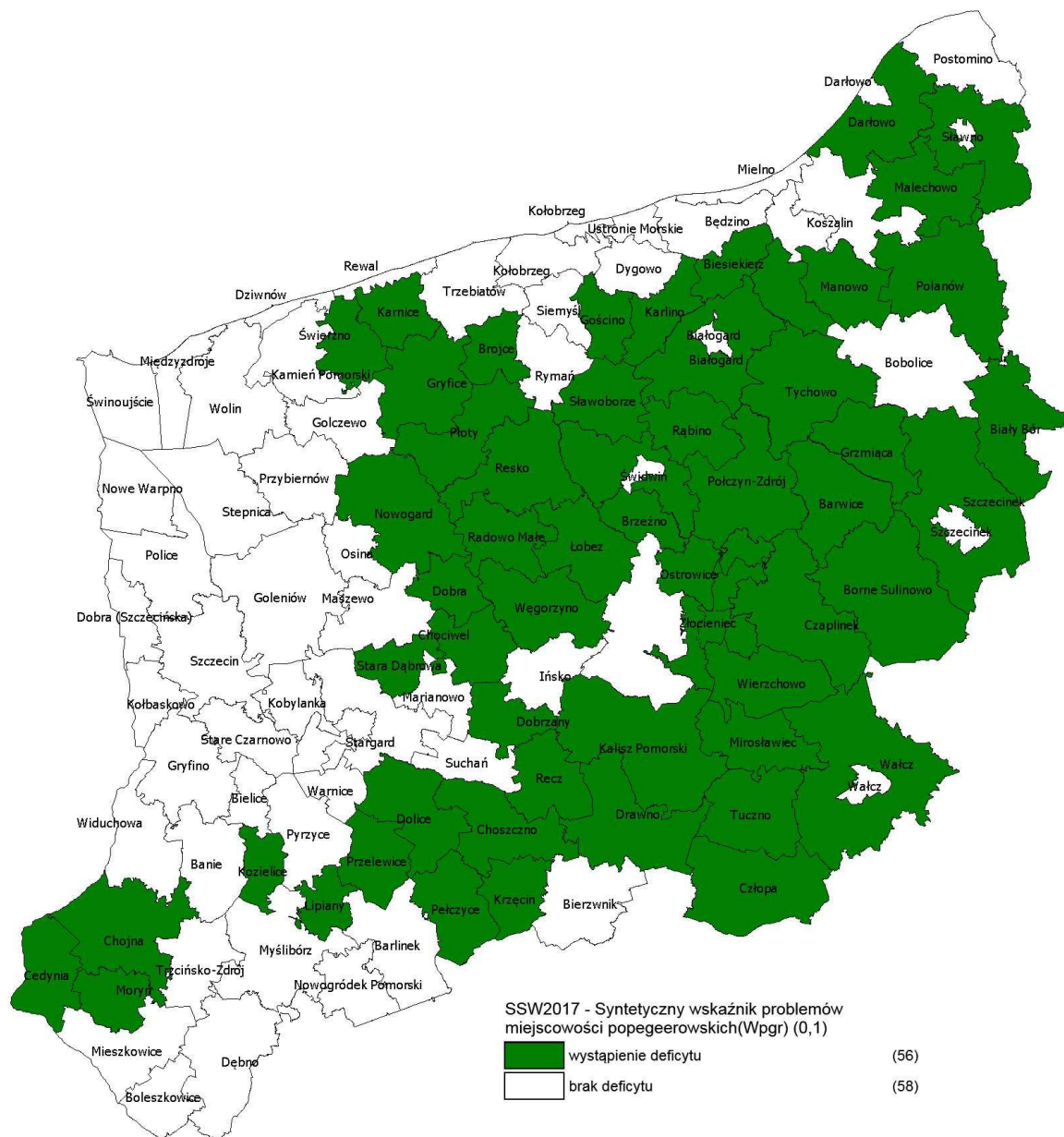
Mapa S3 Mapa SSW2017 ze względu na występowanie deficytów gospodarczych

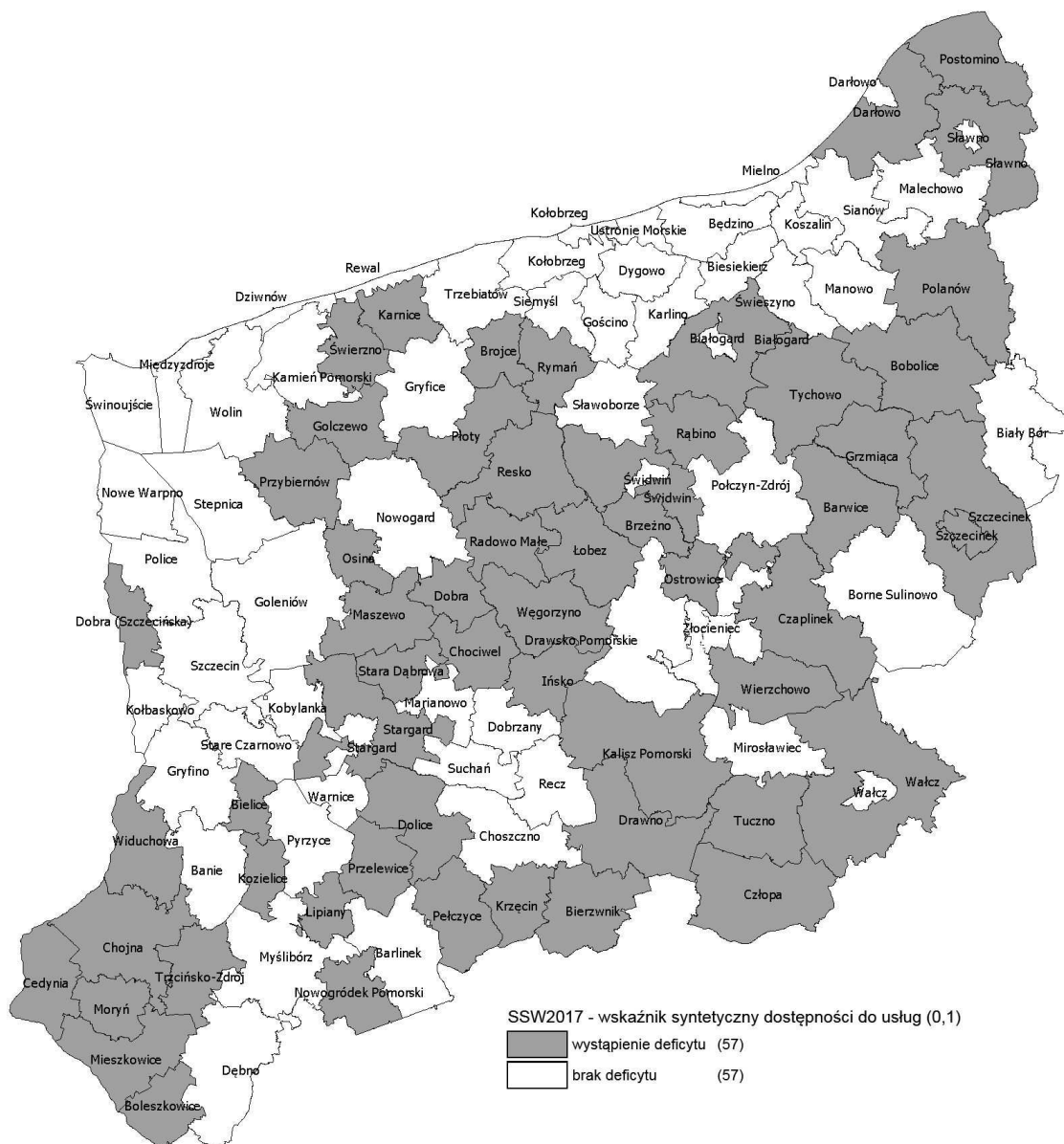
Mapa S4 Mapa SSW2017 ze względu na występowanie deficytów infrastrukturalnych

Mapa S5 Mapa SSW2017 ze względu na występowanie problemów popegeerowskich

Mapa S7 Mapa SSW2017 ze względu na występowanie deficytów dostępności do usług publicznych

Mapa S8 Porównanie SSW w roku 2017 w stosunku do roku 2016

